

OTDK-dolgozat

2023

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
ÁLLAMTUDOMÁNYI ÉS NEMZETKÖZI TANULMÁNYOK KAR

**A FUTBALL EGY OLYAN JÁTÉK, AMELYET 22-
EN JÁTSZANAK 90 PERCEN KERESZTÜL - DE,
HOGY GAZDÁLKODNAK A NÉMETEK?**

**FOOTBALL IS A SIMPLE GAME. TWENTY-TWO MEN CHASE A
BALL FOR 90 MINUTES – BUT HOW DO THE GERMANS DO
BUSINESS?**

Vilonya Martin

Konzulens: Dr. Szemplér Tamás

Kézirat lezárásának dátuma: 2022. 06. 20.

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETŐ.....	1
2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS.....	2
2.1. SZABÁLYOZÓI HÁTTÉR	2
2.2 GAZDASÁGI HÁTTÉR	6
3. ADATOK, MÓDSZERTAN.....	11
4. EREDMÉNYEK, ELEMZÉS	17
5. ÖSSZEGZÉS	24
FELHASZNÁLT IRODALOM	25
GAZDASÁGI JELENTÉSEK, EGYÉB ADATOK.....	29
MELLÉKLETEK	32

TÁBLÁZAT- ÉS ÁBRAJEGYZÉK

1. táblázat: A különböző klaszterek felépítése, az egyes országok csapatainak megoszlása a különböző klaszterekben.	15
2. táblázat: A különböző klaszterek és vizsgált változók alakulása.	17
3. táblázat: A kutatás során vizsgált klubok adózott eredményeinek alakulása a vizsgált időszakban, országok szerinti bontásban.	21
1. ábra: Az öt európai topliga bevételeinek alakulása az 1996/97-es és a 2021/22-es szezon közötti időszakban.....	6
2. ábra: Dendrogram, a klaszterelemzés eredményéről (45 olasz, spanyol és német elsőosztályú labdarúgócsapat).....	14
3. ábra: A különböző klaszterekben szereplő klubok helyzete éves bérleteik árának és stadionjaik kihasználtságának tekintetében.....	19
4. ábra: A klubok által a 2018/2019-es szezon során a kezdőjátékosok számára átlagosan fizetett bér és a klubok összvagyonra közötti kapcsolat.....	23

1. BEVEZETŐ

Létezik egy régi vicc a labdarúgás gazdasági vonulatáról, mely így szól: Ha gyorsan milliomos akarsz lenni, szerezz egy milliárd fontot és vegyél egy futballklubot. A humorosnak szánt mondás arra utal, hogy a múltban a sportágra kevésbé gondoltak komolyan vehető üzleti lehetőségként, ami önmagában talán nem is meglepő. A futball kedvelői sem azért szorítanak ugyanis, hogy csapataik a szezon végén a lehető legmagasabb profitot ériék el, és trófeákat sem osztanak szépen vezetett könyvelésekért. Amennyiben tehát a labdarúgó klubokra elsősorban sportcsapatokként tekintünk, akkor azt láthatjuk, hogy az „outputjaik” a belőtt gólok, a megnyert meccsek, ami így önmagában véve gazdaságilag nehezen értelmezhető

Azonban a professzionális sportra manapság már lehet profitábilis tevékenységként is gondolni, ahogy azt ennek a szektornak számos szereplője is teszi. Így volt ez 2021 tavaszán, amikor a kontinens nagy klubjai, élükön a Real Madrid CF elnökével egy Európai Szuperliga névre hallgató versenysorozatot terveztek életre hívni. Florentino Pérez (Murányi, 2021) elképzelései szerint a labdarúgás világának jövőjét úgy lehetne szavatolni, ha az elit csapatok egy külön ligába tömörülve játszanának egymás ellen, így maximalizálva a televíziós jogdíjakat. Nem állítom azt, hogy a labdarúgás világában a pénznek ez előtt nem lett volna jelentősége: elég csak a számos százmillió euró feletti összeget nézni, amelyet klubok egy-egy labdarúgó játékjogáért fizetnek (Lange, 2021), vagy a jegyárakat, melyek Angliában például már könnyen meghaladhatják a száz fontos határt is.

Az Európai Szuperliga kapcsán azonban felmerült egy olyan gondolat, – elsősorban az angol futball világában, hogy a hasonló kezdeményezések megakadályozása érdekében alkalmazzák a Németországban bevett 50+1-es szabályt, melynek lényege az, hogy a futballklubok 50+1 százalékának a klubok tagjainak, azaz szurkolóknak a kezében kell lennie, tehát külső befektetők nem szerezhetnek többségi tulajdonrészt bennük. Ugyan összejött az ahhoz szükséges százezer aláírás, hogy a szigetországban a törvényhozás tárgyaljon a javaslatról (UK Government and Parliament, 2021) az véleményem szerint nehezen elképzelhető, hogy a brit kormányzat elvegye a különféle befektetőktől a tulajdonukban álló labdarúgó csapatokat, hogy utána azt odaadja a rajongóiknak. Azonban a petíció hatására úgy láttam, érdemes lehet azt megvizsgálni, hogy milyen hatással van a sportcsapatok működésére az, hogy ha a többségi tulajdonosaik a szurkolók. Tanulmányom célja tehát az, hogy megvizsgáljam, miképpen alapul a német élvonalban játszó labdarúgóklubok gazdasági helyzete a más országok első osztályában játszó csapatokhoz képest. Emellett pedig azt is meg fogom vizsgálni, hogy miképpen viszonyulnak a sportszakmai sikerek a pénzügyi sikerekhez,

azaz arra kérdésre is keresem a választ, hogy vajon jó gazdasági teljesítménnyel bíró klubok mennyire tudnak a sportpályán is sikereket elérni.

Ehhez írásomban először a szakirodalmat szemlézem, különös tekintettel arra a kérdésre, hogy milyen tényezők azok, amelyek meghatározzák a profi sportcsapatok gazdasági sikerességét. Ezt követően különböző bajnokságok csapatainak működését jellemző mutatókat fogom összehasonítani klaszterelemzés módszerével, annak érdekében, hogy kiderítsem azt tapasztalható-e valamilyen sajátosság német klubok gazdálkodásában, az egyéb ligákban játszó csapatokhoz képest. Majd ahhoz, hogy teljes képet kapjunk az élvonalbeli labdarúgás helyzetéről, bevonom dolgozatomba a sportszakmai eredményeket is.

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

A professzionális labdarúgás gazdasági helyzetével folyamatosan bővülő szakirodalom foglalkozik, melynek egy szeletét dolgozatom ezen szakaszában mutatom be. Az első részben a futball világot befolyásoló szabályozói környezettel foglalkozom, kiemelt figyelmet fordítva a dolgozatom szempontjából különös jelentőséggel bíró 50+1-es szabály ismertetésére. A második szekcióban pedig a sportág főbb bevételi és kiadási tételeit veszem górcső alá, annak érdekében, hogy elemzésemnek megfelelő elméleti megalapozottságot adjak.

2.1. SZABÁLYOZÓI HÁTTÉR

Ebben a szekcióban a profi labdarúgás világát érintő szakirodalmat fogom ismertetni, elsőként pedig a dolgozatom szempontjából kulcsfontosságú 50+1-es szabály ismertetésével foglalkozom. A német első- és másodosztályú labdarúgó-bajnokság megszervezésével foglalkozó DFL (Német Futball Liga) a ligák szabálykönyvében a 8. § tárgyalja azt, hogy milyen tulajdonosi szerkezettel rendelkező csapatok kaphatják meg az induláshoz szükséges licenszet. A szabályozás szerint, ha egy egyesület részt kíván venni a bajnokságokban, akkor jogilag függetlennek kell lennie. Abban az esetben pedig, ha vállalkozás próbál indulási jogot szerezni, akkor az a teljesítendő kritérium, hogy a „Mutterverein”, azaz az alapító egyesületnek kell gyakorolni a tulajdonosi jogot a vállalkozásban. Azaz, az egyesületnek kell rendelkeznie a szavazati jogok 50 százalékával, és ezen felül még eggyel – innen ered az 50+1-es szabály elnevezés.¹ Ezek után a klubok rendszerint a csapat rajongói tagságot vásárolhatnak

¹ A szabály szerint kivételt élveznek azok az esetek, melyekben befektetők 20 éven át folyamatosan és jelentős mértékben támogatták a sportcsapat fejlődését. Ez a kivétel először a gyógyszergyári dolgozók által alapított Bayer 04 Leverkusen és a Volkswagen munkásainak segítségével indított VfL Wolfsburg miatt került bele a

csapatukban, amely birtokában szavazhatnak a közgyűlésen, azaz dönthetnek a klubjaikat érintő fontos kérdésekben.²

Számos tanulmány foglalkozott már a modellel, annak lehetséges előnyeivel és hátrányaival. Bauers és szerzőtársai (2019) például azt vizsgálták meg, hogy miképpen viszonyulnak a német rajongók az 50+1-es szabályhoz. Eredményeik szerint a szurkolók nagy többsége fontosnak tartja azt, hogy a szabályozás érvényben maradjon, elsősorban azért, mert fontosnak tartják azt, hogy fennmaradjanak a demokratikus struktúrák a labdarúgásban. Továbbá attól is féltek a kutatás résztvevői, hogy az előírás nélkül a sport akár a jelenleginél is nagyobb mértékben elüzletiesedne, ami veszélybe sodorná a labdarúgás társadalmi szerepét. A csapatok szimpatizánsai készek lehetnek továbbá befektetni klubjaikba, ahogy az Wicker et al. (2015) tanulmányából is kiderül. Kutatásukban azt vizsgálták meg, hogy hajlandóak lennének-e a német szurkolók ún. „rajongói kötvényeket” vásárolni annak érdekében, hogy csapatuk elkerüljön egy negatív eseményt (pl. kiesés), vagy pozitív eredményt érjenek el a szezon során (pl. Bajnokok Ligájába kvalifikáció, feljutás). A kutatásban résztvevők több mint fele hajlandó volna ilyen kötvényekbe fektetni, sőt egy részük vissza sem kívánná váltani a kötvényeit, azaz bizonyos emberek a rajongói kötvények formájában hajlandóak lennének áldozni csapatuk sikerére.

Dacára azonban annak, hogy a rajongók számára népszerű lehet a klub életében való részvétel gondolata, a valóságban gyakran nem valósul meg a demokratikusság a döntéshozatalban. Az FC Bayern München 2021-es közgyűlésén például szurkolói csoportok sérelmezték a csapat szerződését a Qatar Airways légitársasággal, az arab országgal kapcsolatban felmerülő emberi jogi aggályok miatt, a vezetőség azonban nem mutatkozott nyitottnak az aggodalmak kezelésére (Dillon, 2021). Kutatások is arra mutatnak rá, hogy a DFL és a klubok nem tesznek meg mindent annak érdekében, hogy az 50+1-es szabály megfelelően szavatolja a szurkolók döntéshozatalban való bevonását. Adam és szerzőtársai (2019) több javaslatot is kidolgoztak annak érdekében, hogy nagyobb legyen a rajongók befolyása a csapatuk irányítására. Érvelésük szerint egyrészt a közgyűlés megerősítésére lehet szükség – például a közgyűlésen való online részvétel lehetővé tételével, - másrészt pedig a kluboknak létre lehetne hozni a menedzsment ellenőrzésére egy olyan felügyelőbizottságot, amelynek tagjait a közgyűlés választja meg, hogy a rajongók jobban ráláthassanak a vezetőség munkájára.

szabályozásba. 2014-ben pedig az SAP vezér Dietmar Hopp kapott engedélyt arra, hogy a TSG 1899 Hoffenheim felett megszerezze az irányítást. (Scheuber, 2018)

² A Red Bull energiatartalékosztó érdeklődési körébe tartozó RB Leipzig némileg kicselezve az 50+1-es szabályt, mindössze néhány taggal rendelkezik, akik rendre a vállalat dolgozói. (Scheuber, 2018)

Azt gondolom, hogy ilyen és ehhez hasonló lépésekkel lehetne garantálni a megbízó-ügynök probléma szerepének csökkenését a futball világában.

Vizsgálatok foglalkoztak már azzal is, hogy mennyire képesek a klubtagok többségi tulajdonában álló csapatok fenntarthatóan működni, valamint azt is, hogy ezen klubok mennyire tudnak sportszakmai értelemben versenyképesek lenni. Rohde és Breuer (2017) is egy ilyen vizsgálatot végzett, és arra jutottak, hogy csak a legnagyobb márkaként értelmezhető labdarúgó klubok, mint például a klubtagok kezében lévő két spanyol óriás, az FC Barcelona és a Real Madrid CF esetében elképzelhető az, hogy külső befektető nélkül fenntarthatóan működjenek, és emellett versenyképesek legyenek a nemzetközi kupasorozatokban is.³ Eredményeik szerint továbbá a tőzsdén való jegyzés rövid távon pozitívan hathat a klubok bevételeire, és a nemzeti bajnokságban nyújtott teljesítményükre, hosszú távon azonban, nem látható jelentős bővülés a bevételek területén, ahogy a nemzetközi versenysorozatokban tapasztalt versenyképesség terén sem. Azon klubok esetén pedig, amelyek többségében magánbefektetők kezében vannak, azt tapasztalták, hogy a befektetések, a bevételek és a sportsikerek is gyarapodhatnak, ugyanakkor jellemzően csökken a profitabilitás, valamint nagyobb lesz a rossz gazdálkodás (financial mismanagement) esélye is.

Richau (2021) és a szerzőtársai egy más szempontból vizsgálták a klubok tulajdonosi hátterét. Azzal foglalkoztak, hogy miként van tulajdonosi szerkezet hatással arra, hogy a különféle csapatok mennyit költenek játékosok átigazolásaira. Eredményeik alapján pedig arra lehet következtetni, hogy olyan esetekben, amikor a többségi tulajdonosok külföldi befektetők, akkor gyakorta előfordul az, hogy többet költenek átigazolásokra, valamint növekedik az aggregált bértömeg a csapatoknál. A többek között a nemzetközi kupaversenyek szervezésével foglalkozó UEFA (Európai Labdarúgó-szövetség) is részben ezért hívhatta életre a Pénzügyi Fair Play szabályozását, amely többek között azt szabályozza, hogy a klubok három egymást követő pénzügyi évben nem könyvelhetnek el 5 millió eurót meghaladó veszteséget. Amennyiben nem teljesítik ezeket a követelményeket az egyes csapatok, akár a Bajnokok-ligája indulási jogukat is elveszíthetik (UEFA, 2018.).⁴ A szabályozást azonban számos kritika érte, Haugen és Schubert (2014) például, a játékelmélet módszerével elemezve a rendelkezést, arra jutottak, hogy a nagyobb csapatok különböző könyvelési trükkökkel, kiskapuk keresésével továbbra is képesek lennének kicselezni a rendszert. A kisebb csapatokat azonban inkább

³ Érdekes azt is látni, hogy a szerzőpáros ebbe a kategóriába sorolta a német FC Schalke 04 csapatát is, amely a 2020/2021-es szezon végén kiesett a Bundesligából, ami utalhat arra is, hogy a pénzügyi lehetőségek önmagukban még nem feltétlenül elegendőek ahhoz, hogy egy klub megfelelően működjön.

⁴ Az 5 millió eurós határ akár 30 millióig is emelkedhet, amennyiben abból 25 millió eurót a tulajdonos finanszíroz.

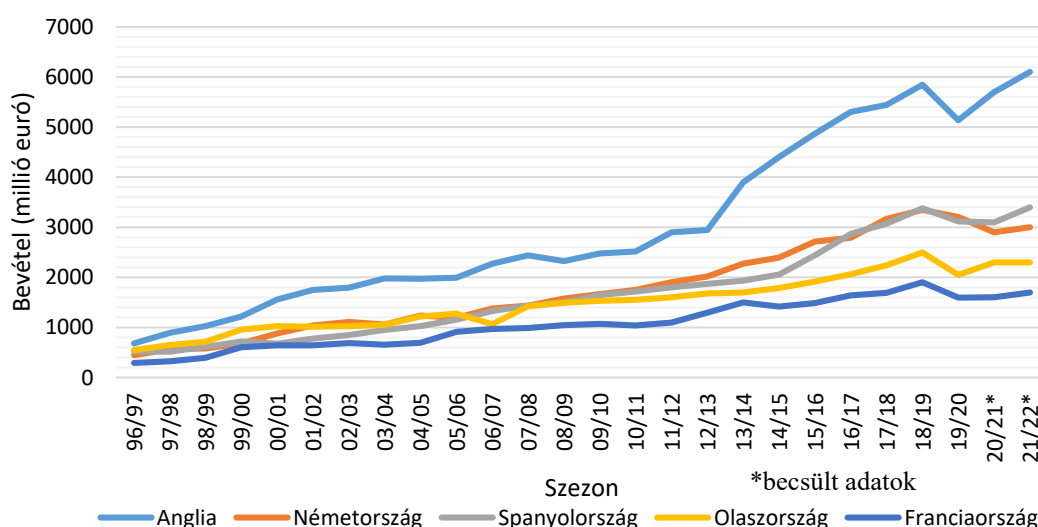
eltántoríthatja a könyvelési költségek megemelkedése attól, hogy jobb játékosok leigazolásával növeljék versenyképességüket. Sass (2014) pedig arról számol be, hogy az UEFA Pénzügyi Fair Play intézkedései egy sajátos öngerjesztő folyamatot hozhatnak létre a labdarúgás világában, amit ő a *glory hunter phenomenon* (dicsőségahajhász jelenség) névvel illet. Okfejtése szerint a klubok piaci mérete, vagy lehetséges bevétele pozitívan függ a történelmi sikerektől, ugyanis a sportsikerek hatására több szurkoló érdeklődhet a csapat iránt, ami megnövelheti a klub piaci méretét, valamint a jövőbeli eredményeken is javíthat. Ez pedig még tovább növelheti a klubok piaci méretét és potenciális bevételeit. A kisebb klubok pedig nem lesznek képesek megfelelő mennyiségű erőforrást инвестálni annak érdekében, hogy kihívói legyenek a nagy csapatoknak. Nem véletlen az sem, hogy a szövetség a Pénzügyi Fair Play szabályozás átalakítását fontolgatja, azonban erről egyelőre kevés konkrétumot lehet tudni (Solhekol, 2021).

Ugyanakkor nem csupán pénzügyi szempontból szabályozza az UEFA a csapatok játékospolitikáját. A 2008/2009-es szezon óta ugyanis azon kluboknak, melyek a szövetség versenysorozataiban kívánnak indulni, kötelező legalább 8 ún. *homegrown* (~hazai neveltetésű) játékost szerepeltetniük a 25-fős keretükben. Ezt a státuszt azon sportolók kapják meg, akik 15 és 21 éves koruk között legalább 3 éven keresztül az adott csapatban, vagy a csapatával megegyező bajnokságban játszó csapatoknál edzettek. További előírás, hogy a 8 hazai neveltetésű játékos legalább felének az adott klubnál kell eltöltenie legalább 3 évet (UEFA, 2014). A szövetség azzal az indoklással hívta életre az előírást, hogy javítson a fiatal labdarúgók helyzetén, és ezt a célt – részben – el is érte. Lang és szerzőtársainak (2009) eredményei szerint ugyanis egy adott ligában a külföldi transferek korlátozásával a nagyobb, jelentősebb csapatoknak megnő a kereslete a helyi tehetségek iránt, a kisebb kluboknak pedig ezzel párhuzamosan lehetősége nyílt külföldi tehetségeket szerződtetni, mivel irántuk a tehetősebb klubok kereslete lecsökken. Ez pedig hosszabb távon kiegyenlítettebb viszonyokat is eredményezhetne, mert a kisebb klubok gazdasági helyzete megerősödhet, ami pedig végsősoron a labdarúgóképzést is javíthatja. Azonban ezeket a szabályokat könnyen ki is lehet jelenleg kerülni, ahogy arról Bullough és Mills (2014) beszámol, ugyanis a hazai neveltetésű játékosokat elégséges csupán a keretben regisztrálni, arra ugyanis nem tér ki szabályozás, hogy játékperceket is kapjanak. Továbbá a klubok számára továbbra is ott a lehetőség, hogy tizenéves tehetségek játékjogáért fizessenek euró tízmilliókat, hogy utána a szükséges éveket a bajnokságban töltve, elnyerjék a *homegrown* státuszt. Látható tehát, hogy a szabályozó környezet képes lehet jelentős mértékben befolyásolni azt, hogy miképpen működnek a profi labdarúgó klubok, azonban nem ez az egyetlen tényező, amely befolyásolja gazdálkodásukat.

2.2 GAZDASÁGI HÁTTÉR

Annak érdekében, hogy tisztább képet kaphassunk a professzionális labdarúgás gazdasági oldaláról, érdemes azt megvizsgálni, hogy a különféle futballcsapatok milyen fontos bevételi és kiadási tételekkel rendelkeznek. A klubok bevételeinek jelentős része a következő forrásokból tevődik össze: meccsnapi bevételek,⁵ televíziós jogdíjak, a különféle versenysorozatok díjazása, átigazolási díjak, szponzori támogatások, és egyéb üzleti tevékenységekből származó bevételek. Ebben a részben pedig bemutatom azt, hogy ezen tételek miképpen alakulnak a labdarúgás legmagasabb szintjén.

Ahogy az az 1. ábráról is leolvasható, az elmúlt évtizedek során a legnagyobb európai bajnokságok folyamatosan képesek voltak növelni bevételeiket. A 2018/19-es szezonban összesített bevételeik majdnem 17 milliárd eurót tettek ki. Azonban a 2019/20-as idény során a COVID-19 járvány következtében jelentős bevételektől estek el a futballcsapatok, főként azért, mert mérkőzéseikre a járványügyi korlátozások miatt nem engedhettek be szurkolókat. Megállapítható emellett az is, hogy bevételek tekintetében az angol első osztályú labdarúgó-bajnokság, jóval megelőzi a kontinentális versenysorozatokat.

1. ábra: Az öt európai topliga⁶ bevételeinek alakulása az 1996/97-es és a 2021/22-es szezon közötti időszakban

Forrás: saját szerkesztés, Lange (2022) alapján

⁵ Ide tartozik a jegyeladáson kívül, a mérkőzések idején értékesített étel, ital is.

⁶ Az európai futballban az öt topliga közé az angol, a spanyol, a német, az olasz és a francia első osztályú labdarúgó-bajnokságot szokás sorolni.

A televíziós közvetítésekért fizetett jogdíjak jelentik az egyik legjelentősebb bevételi forrást a csapatoknak,⁷ ezeket a bajnokságok klubjai pedig rendszerint kollektívan értékesítik. Ezek után a jogdíjakat szétosztják egy meghatározott képletet követve. Németországban például, a klubok a médiától származó bevételek oroszánrészét a legutolsó 5 év eredményei alapján kapják meg. Ezen felül kis mértékben, de érvényesül a kifizetéseknel az is, hogy az adott csapat fiatal játékosai mennyi játéklehetőséget kapnak, valamint a legutolsó 20 év eredményeit is számításba veszik (Bundesliga, 2017). A különböző topligák korántsem azonos módon osztják el a jogdíjakból származó összegeket, ahogy az a Swiss Ramble (2021) összeállításából is kiderül: míg a Bundesligában a győztes 92 millió, az utolsó pedig 30 millió fontot kapott a televíziós jogdíjakból, addig az angol Premier League nyertese ebből a forrásból 163 millió fonttal lett gazdagabb, az utolsó pedig 98 millióval. Látható tehát, hogy Angliában sokkal egyenlőbben oszlik el a sokkal több pénz, mivel ott az első helyezett csak 1,66-szor annyi pénzt kap, mint az utolsó – szemben a Bundesliga 3,07-es arányszámával.⁸ Megdöbbentő lehet továbbá látni azt is, hogy a Premier League kiesői többet kapnak, mint a német, az olasz, vagy a francia bajnokság nyertesei. További bevételeket kaphatnak még a klubok hazai, vagy nemzetközi kupameccseik közvetítése után is, azonban ezen tényezőkkel jelen dolgozatomban külön nem foglalkozom.

Ahogy azt korábban is említettem, a meccsnapi bevételekre volt legnagyobb hatással a COVID-19 járvány kitörése. A DFL kiadványa (2021) szerint, a 2018/19-es idényben az ebből a forrásból származó bevételek még a Bundesliga alakulatainak összbevételének közel 13%-át adták, addig a következő szezonra ez az arány 9,5%-ra esett vissza, köszönhetően a pandémia miatt bevezetett korlátozásoknak. A körülbelül 150 milliós kiesés azért is lehet problémás a csapatok számára, mert könnyedén előfordulhat az is, hogy a szurkolók nem akarnak majd a korlátozások megszüntetése után sem meccsre visszatérni. Reade és Singleton (2021) is megemlíti ezt a dilemmát, azonban ők arra számítanak, hogy a korlátozások miatt felgyülemelő kereslet miatt a csapatoknak nem kell aggódniuk jegyeik értékesítése miatt. Németországban azért is kulcskérdés az, hogy mikor térhetnek vissza a rajongók a meccsre, mert Európában itt a legmagasabb a mérkőzések átlagos nézőszáma (EPFL, 2019).

Ugyanakkor a magas nézőszám, még nem eredményez önmagában hatalmas bevételeket, hiszen az sem mindegy, hogy mennyiért értékesítik a klubok a mérkőzéseikre a

⁷ A DFL kiadványa szerint a 2020/2019-es szezon során a Bundesliga bevételeinek majdnem 40%-a, azaz kb. másfél milliárd euro médiajogok értékesítéséből származott. (DFL, 2021)

⁸ Spanyolországban 3,75, Franciaországban, 3,12, míg Olaszországban 2,74-szer annyi pénzt vihet el a jogdíjakból a bajnok, mint az utolsó helyezett.

belépőket. A European Football Index (2018) kimutatása szerint ugyanis a 2018/19-as szezon során egy átlagos angol szurkolónak több, mint háromszor annyit kellett fizetnie (£516) a csapata hazai mérkőzéseire szóló éves bérletért, mint német társának (£159).⁹ Az alacsony jegyárak miatt azonban, ahogy arra Nufer (2013) is felhívja a figyelmet publikációjában, könnyen hiány keletkezhet jegyek piacán, ez pedig kifejezetten gyakran fordul elő a Bundesligában. A német első osztályban ugyanis a nézőszám nem csak abszolút értékben tekinthető magasnak, hanem a lehetséges kapacitáshoz képest viszonyítva is: a 2019/2020-as szezonban például (amíg nem léptek életbe a pandémia miatti korlátozások) a 18 csapatos bajnokságból 8 csapat stadionjának átlagos kihasználtsága haladta meg a 95%-ot (transfermarkt, 2022), ami jelentheti azt, hogy túlkereslet keletkezhet a jegyek iránt. Azonban a német labdarúgóklubok egyes nézetek szerint nem is feltétlenül arra törekednek, hogy a rajongóikkal szemben realizálható profitot maximalizálják. Christian Seifert, a DFL akkori vezérigazgatója egy interjúban erre reagálva azt mondta, hogy a kluboknak társadalmi felelőssége van abban a tekintetben, hogy minél több embert engedjenek be, minden korosztályból és társadalmi csoportból (Doyle, 2014). A csapatoknak tehát másféle bevételi források felé kell fordulniuk annak érdekében, hogy megerősítsék bevételeiket.

Manapság pedig az egyre inkább elterjedt, gyakorta több tízmillió euróra rúgó átigazolási díjak miatt egyre nagyobb jelentőséget kap az átigazolási piac. Az írásomban már többször hivatkozott DFL (2021) elemzés szerint a Bundesliga átigazolási díjakból származó bevétele a 2019/2020-as szezonban megközelítette a 600 millió eurót. Ez így önmagában jelentős összegnek tűnhet, azonban ha hozzávesszük az átigazolási piac másik oldalát is, azaz a futballisták játékjogának megvételét, akkor már korántsem ilyen rózsás képet kapunk. Az átigazolásokért fizetett összeg ugyanis ugyanezt a szezont vizsgálva meghaladta a 900 millió eurót (DFL, 2021)¹⁰. Ha pedig egyes csapatokra nézve vizsgáljuk a transfereket, akkor azt láthatjuk, hogy a 2019/20-as szezonban csupán három együttes (TSG 1899 Hoffenheim, Eintracht Frankfurt, SC Paderborn 07) realizált az átigazolási piacon végzett tevékenysége segítségével profitot, nyolc csapat pedig tízmillió eurót meghaladó veszteséget könyvelhetett el a Transfermarkt (2022) portál adatai alapján. Azonban ez önmagában nem feltétlenül jelent problémát. Matesanz és szerzőtársai (2018) szerint ugyanis az látható, hogy transferek területén mutatott aktivitás és sportsikerek között kapcsolat áll fent. Kutatásuk arra a

⁹ Hozzá tartozik a képletbe az is, hogy Németországban lehetséges álló jegyeket váltani mérkőzésekre, szemben Angliával, ami bizonyos részben hozzájárulhat az olcsóbb jegyárakhoz.

¹⁰ A Transfermarkt (2021) adatai szerint némileg magasabbak voltak, az átigazolásokból származó kiadások és bevételek is, azonban ez az oldal is, hasonló 300 millió eurós veszteségként tekint a német első-osztály klubjainak átigazolási piacon folytatott aktivitására.

megállapításra jutott, hogy az átigazolásokra fordított összeg a fő mozgatója a nemzeti-, és nemzetközi versenysorozatokban elért sikereknek. Némileg árnyalják azonban ők is a képet, felhívva arra a figyelmet, hogy a sporteredmények és az átigazolási politika közötti kapocs korántsem tökéletes a nagy európai bajnokságban, ez pedig azt eredményezi, hogy marad bizonytalanság mérkőzések végeredményében.¹¹

Természetesen a nagy átigazolások nem csak a pályán fejtik ki hatásukat. Amikor a labdarúgás egyik legnagyobb klasszisa tartott Lionel Messi aláírt a Paris Saint-Germain FC-hez, akkor a klub számos előnyben részesült. Marc Armstrong a csapat marketingért, szponzorációért felelős vezetője egy a Goal.com-nak adott 2021. decemberi interjújában arról beszél, hogy az argentin támadó nevével ellátott mezekből majdnem egy milliót adtak el. Ezen felül jelentős növekedésről számolt be a közösségi médiás követők tekintetében is, de új szponzorok is szerződéseket kötöttek a párizsi gárdával (Mechenoua, 2021). Ugyanakkor fontos az, hogy lássuk ezeknek a számoknak, bevételi forrásoknak a hétértékét is: a mez eladásoknak ugyanis példának okáért csak egy kis része csapódik le általában a kluboknál, amely önmagában kevéssé képes arra, hogy finanszírozza a játékosok átigazolási díját (és, ahogy arról később szó lesz: fizetését). Ahogy arról Kelly (2020) is beszámol az eladott mez árának rendszerint 7,5-15%-a landol a kluboknál, ami egy 70 eurós árcédulával rendelkező mez esetén, egymillió eladás esetén 7-15 millió eurót tesz ki. Komoly összeg, ugyanakkor, ahogy azt a későbbiekben látni fogjuk önmagában messze nem alkalmas arra, hogy fedezze a játékosok gyakran igen magas fizetését és átigazolási díját. A sportszergyártók emellett még természetesen fizetnek jelentős összegeket annak érdekében, hogy a különböző egyesületek az ő szereléseikben játsszanak, mindezt pedig általában többéves szerződésekben részletezik. Ezt tehát igazából egy afféle licenszszerződésként érdemes kezelni, melyben a klubok értékesítik a jogot, hogy emblémáikkal ellátott mezeket és esetleg egyéb termékeket gyárthassanak a sportszergyártók.

A szponzoráció szerepe egyébként sem értelmezhető egyszerűen a sportágban – főként azért, mert ezen szerződések gyakran nem a gazdasági érdekek mentén kötöttek meg. Ahogy ugyanis arra Naidenova és szerzőtársai (2016) is rávilágítanak, nem lehet kimutatni, hogy a szponzoráció javítana a szponzoráló cégek teljesítményén. Eredményeikből az derül ki, hogy azon cégek, amelyek szponzorálnak futball csapatokat, nem racionális okokból teszik azt, hiszen ez a tevékenység az eladásokra nézve inszignifikáns, a piaci kapitalizációt tekintve pedig

¹¹ Továbbá érdemes azt is figyelembe venni, hogy az orvostudomány és a játékmegfigyelés területén tapasztalt fejlődés ellenére még mindig előfordulhat az, hogy egy játékost leigazolni kívánó klub a döntését tökéletlen informáltság mellett hozza meg.

negatív, vagy zéró hatással bír.¹² Természetesen a klubok számára jól jönnek az összegek, amelyeket cégek például azért fizetnek, hogy rajta legyen logójuk a mezen. A DFL (2021) már többször hivatkozott beszámolója szerint a német élvonalban a 2019/20-es szezon során a szponzorációból, reklámtevékenységekből származó bevételek megközelítették a 900 millió eurót. Érdekes látni azt is, hogy azon klubok, amelyeknek többségi tulajdonosai a klubtagok jobban teljesíthetnek a szponzorok bevonzásában – legalábbis, ez derül ki Dietl és Weingärtner (2021) tanulmányából. A szerzőpáros okfejtése szerint azért támogathatják az inkább ilyen tulajdonosi háttérrel rendelkező csapatokat nagyobb eséllyel cégek, mert ezek kiszámíthatóbbak: esetükben nehezebben képzelhető el az, hogy az átigazolási politika gyorsan megváltozzon – azaz nem valószínű, hogy a klubok egy hirtelen döntés alapján értékesítik a közönség által leginkább kedvelt játékosokat. Azt is versenyelőnynek tekintették a kutatók, hogy ezeknél a csapatoknál kiszámíthatóbban viselkednek a szurkolók – nem lehet arra számítani például, hogy egy új, népszerűtlen tulajdonos érkezése miatt bojkottálnák a csapat mérkőzéseit. A bevételekkel foglalkozó – nem taxatív – felsorolásban utolsóként még a stadionnal kapcsolatos bevételeket emelem ki. Ugyanis, ha egy klub rendelkezik saját stadionnal, akkor berendezhet benne például egy múzeumot, vagy akár bérbe is adhatja azt, hogy például koncerteket, vagy esküvőket rendezzenek benne. Azonban nem minden klub rendelkezik saját stadionnal. Az UEFA 2018-as pénzügyi évet vizsgáló beszámolója (2019) szerint Németországban a 18 első osztályban játszó csapat közül 11 rendelkezett olyan arénával, amelyre saját eszközöként hivatkozhatott. Ez az arány némileg magasabb Spanyolországban, vagy Angliában (15 klub rendelkezik saját stadionnal 20 közül), de a Bundesliga ebben a tekintetben jobban teljesít, mint az olasz (3/20), vagy a francia (1/20) élvonalnál az összeállítás szerint.

A bevételi források után érdemes a kiadásokra is figyelmet fordítani: ezen a területen azonban talán kevésbé működnek egy „hagyományos” vállalkozástól eltérően a csapatok. A kluboknak ugyanis lehetnek ingatlanjai, jellemzően: edzőközpontok, akadémiák, stadionok, amiket üzemeltetni kell. Mégis ezek a kiadások manapság rendre eltörpülnek a játékosokra fordított kiadások mellett. A Bundesligában például az átigazolási díjak és a játékosok, edzők bére együttesen az összes kiadás körülbelül hatvan százalékát tette ki a 2019/2020-as szezon

¹² Ebből az okból kifolyólag érdemes megemlíteni azt is, hogy bizonyos esetekben a szponzoráló cégek és klubok tulajdonosi körei között összefonódások is felfedezhetők, ami megkérdőjelezi azt, hogy ezek a pénzek valóban üzleti érdekek mentén kerülnek a klubokhoz. Véleményem szerint nehéz azt feltételezni, hogy a Qatar Airways szigorúan az üzleti érdekei miatt támogatja a Paris Saint-Germain futballcsapatát, melynek tulajdonosa Qatar emírje. Az ilyen esetekben ugyan hajlamos fellépni az UEFA, azonban a tehetős klubok általában a jogi eljárások ellenére is elkerülik a komolyabb szankciókat (Conn, 2020.)

során (DFL, 2021). Azonban meglehetősen összetett kérdés a labdarúgók bérezése, hiszen ahogy arra Szymanski (2017) is rávilágít: a fizetések és a pályán elért eredmények között kapcsolat áll fenn. Ha tehát egy csapat azzal próbálna csökkenteni a költségeket, hogy alacsonyabb bért fizet a futballistáknak, az a kutató szerint ronthat a bajnokságban nyújtott formáján, ami miatt a klub további bevételektől eshet el (kiesés, vagy európai kupában való szereplés elmaradása okán például). Ugyanakkor, ahogy arra Andreff (2007) is felhívja figyelmet, mégsem költhet *akármennyit* egy felelősen gazdálkodó klub játékosai bérezésére. Tanulmánya szerint a bruttó bérek és a forgalom arányának 60% körüli értéket kell elérnie ahhoz, hogy fenntarthatóan működjön egy csapat, az ennél magasabb érték már gazdasági instabilitáshoz vezethet. A fenntarthatóság biztosítása érdekében felvetődött, hogy egy afféle bérsapkát kellene bevezetni az Európa futballban, ahogy teszik azt Amerikai Egyesült Államokban a kosárlabda, vagy az amerikai futball esetén. Ezt a lehetőséget vették górcső alá Dietl és szerzőtársai (2011), akik szerint egy abszolút fizetési sapka, amelyet az USA-ban is alkalmaznak, az európai professzionális labdarúgás tekintetében nem lehetne alkalmazható a piac heterogenitása miatt. A kutatók szerint egy olyan fizetési sapka már alkalmazható lenne, amely azt határozná meg, hogy a bevételeik hány százalékát fordíthatnák a klubok fizetésekre, amely eredményeik szerint csökkentené az aggregált fizetéseket, valamint kiegyensúlyozottabb bajnokságokat is teremthet. Számításaik szerint ugyanis egy ilyen intézkedés hatására a nagyobb kluboknak jobban kellene csökkenteniük a bérüket, mint a kisebbeknek – a kérdés csupán az, hogy a rajongók számára az fontosabb, hogy a lehető legjobb játékosok játszanak a bajnokságban, vagy az hogy minél kiegyenlítettebb esélyekkel induljanak a csapatok. Ha ugyanis az előbbi feltételezés az igaz, abban az esetben a fizetési sapka nem segítené a ligát. A szakirodalmi áttekintés segítségével áttekinthetőbb lehet a professzionális labdarúgóklubok gazdálkodása. A dolgozat későbbi részében ezekre az elméleti alapokra építve elemzem a kutatásom kérdéseit.

3. ADATOK, MÓDSZERTAN

Jelen vizsgálódásom a 2018/2019-es szezonra fókuszál, mivel ahogy arról Reade és Singleton (2020) is írt, a Covid-19 járvány kitörése sokkhatásként érte a professzionális futball világot. Ezáltal pedig számos olyan klub is bajba kerülhetett, amely pénzügyileg egyébként rendben volt – a lezárások hatására ugyanis ezen klubok elvesztették meccsnapi bevételeiket. A rendelkezésre álló gazdasági adatok hiánya miatt pedig a múltba visszamenőlegesen is nehéz elemzést folytatni. Mint, ahogy azt már korábban említettem vizsgálatom központi kérdése az,

hogyan léteznek-e olyan tényezők, amelyek alapján azt lehet látni, hogy a német csapatok, melyek az 50+1-es szabály szerint üzemelnek rendelkeznek-e valamiféle sajátos működési karakterisztikával. Annak érdekében, hogy erre a kérdésre választ kaphassak, összehasonlítottam a spanyol és az olasz elsőosztályú bajnokság csapatait, a Bundesligában szereplő egyesületekkel, klaszterelemzés módszerével. Azért választottam ezt a két másik ligát viszonyítási alapnak, mert ahogy azt az 1. ábrán is látni lehet, ezek állnak legközelebb bevételek tekintetében a német elsőosztályhoz.

Azért döntöttem a klaszterelemzés alkalmazása mellett, mert ahogy arra Sajtos és Mitev (2007) rávilágít, a módszer alkalmas arra, hogy meghatározott változók alapján viszonylag homogén csoportokba rendezze a megfigyelési egységeket. Jelen kutatásban a megfigyelési egységek az említett bajnokságokban a 2018/2019-es szezon során versengő labdarúgó klubok, az eljárás során pedig négy változót alkalmaztam. Ezek a következők:

- **A csapatok összvagya a 2018/2019-es szezonban.**¹³ Ezen adat segítségével képet kaphatunk arról, hogy gazdasági értelemben mekkora méretűek a különböző labdarúgóklubok.
- **A csapatok 2017/2018 és 2018/2019 szezonra vonatkozott adózott eredményeinek számtani átlaga.** Ezt az adatot azért választottam ki, mert ez ad egy képet arról, hogy milyen eredményesen gazdálkodnak a csapatok.
- **Éves bérlet ára a 2018/2019-es szezonban.** Az, hogy egy csapat mennyit kér el azért, hogy szurkolói láthassák egy szezon során a hazai meccseik, jó indikátora lehet annak, hogy milyen kapcsolat áll fenn a klub vezetése és a rajongók között. Az olcsóbb bérletek ugyanis utalhatnak arra, hogy a klubok kevésbé hajlandók (vagy képesek) a szurkolóik felé többletbevételt realizálni.
- **Stadionok átlagos kihasználtsága a 2018/2019-es szezon során.** Fontosnak tartottam, hogy kutatásaim során bevonjak egy olyan változót is az elemzésben, amely nem (teljesen) a gazdasági oldaláról vizsgálja a klubok helyzetét. Az pedig, hogy egy mérkőzés során mennyire képesek megtölteni stadionjaikat a klubok adhat egy képet arról, hogy mekkora támogatottsággal bírnak.

¹³ Egyes csapatok nem a labdarúgó szezon végét (hagyományosan június 31.) tekintik a pénzügyi évük végének, hanem a naptári év végét. Jelen kutatás céljából a 2019-es évre szóló adatok és a 2018/2019-es szezonra szóló adatok az egyszerűbb összehasonlíthatóság miatt egyenlőnek tekinthetők.

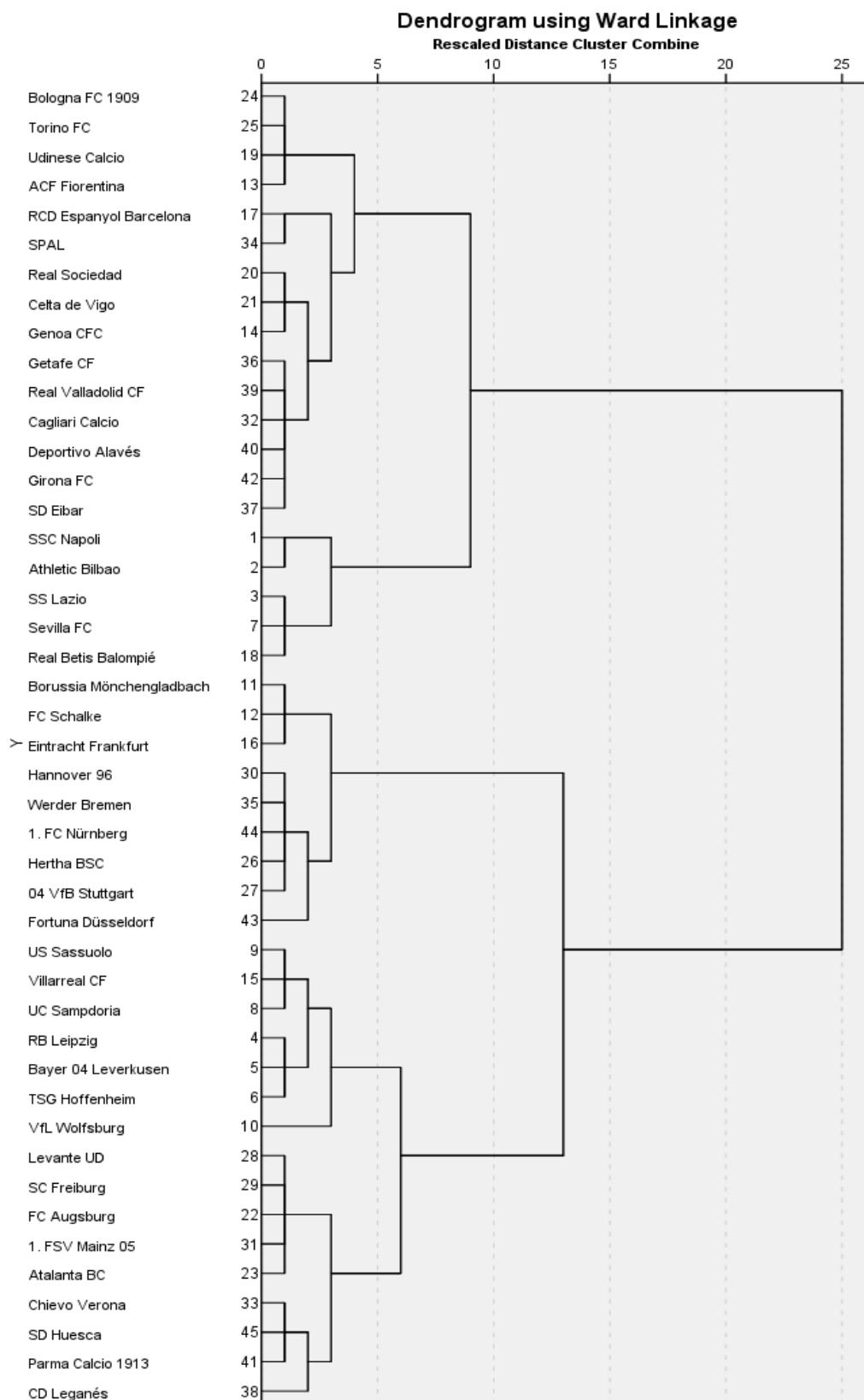
A gazdasági adatokat a klubok pénzügyi jelentéseiből emeltem ki¹⁴, a bérletek árának a The European Football Index (2018) a forrása, a stadionok kihasználtságait mutató számokat pedig a TransferMarkt oldaláról gyűjtöttem be. A német elsőosztályban 18 csapat játszik, míg a spanyol és olasz élvonalban egységesen 20-20 csapat. Három csapat (Rayo Vallecano, Empoli FC, Frosinone Calcio) pénzügyi jelentéseit nem sikerült fellelni a kutatás során, így ezek kimaradnak jelenlegi elemzésemből. Mivel a klaszterelemzés során használt változók eltérő nagyságú skálákon voltak mérve, azokat standardizáltam z értékévé ($z = (x - \mu) / \sigma$) transzformálás útján. Itt pedig kiderült az, hogy a labdarúgás „krémje” elkülönül az élvonal többi tagjától, de még egymástól is, ennél fogva a klaszterelemzésbe nem került bele spanyol csapatok közül az FC Barcelona, a Real Madrid, az Atletico de Madrid és a Valencia CF, a németek közül az FC Bayern München és a Borussia Dortmund, az olaszok közül pedig a Juventus FC, az AC Milan, az AS Roma és az Inter Milan. Ezen csapatok összvagyonja jelentősen meghaladja a többi csapatét, ami pedig a futballpályán is meglátszik: Olaszországban és Spanyolországban az 1999/2000-es, Németországban pedig a 2008/2009-es szezon volt az utolsó alkalom amikor nem az előbb felsorolt csapatok valamelyike közül került ki a bajnoki címek elnyerője. Ezeket az elemeket tehát a kutatás szempontjából outlier-nek tekintettem és a klaszterelemzés alapjául szolgáló adatbázisnak nem részei.¹⁵

Mivel a mintát képező maradék 45 csapat száma már mindenképpen alacsonynak számít, a hierarchikus-klaszterelemzés eljárását választottam, összevonó eljárásként pedig Simon (2006) alapján a Ward-módszert alkalmaztam, mert minden változót metrikus skálán lehetett mérni, a változók között nem állt fel korreláció, a kiugró adatokat előzetesen kiszűrtem.¹⁶ A klaszterek képzésének folyamatát bemutató dendrogram a 2. ábrán látható.

¹⁴ Ezek megtalálhatóak a „Gazdasági jelentések, egyéb adatok” részben, tételesen felsorolva.

¹⁵ Érdekes lehet valamilyen formában magyarázatot adni arra, hogy miért különülnek el ilyen oligopol-szerű struktúrákban a különböző bajnokságok élcsapatai, azonban jelenlegi kutatásom keretein ez túlmutat.

¹⁶ A vizsgált változók Pearson korrelációs együtthatóját kiszámolva, nem mutattak egymásra szignifikáns korrelálást.

2. ábra: Dendrogram, a klaszterelemzés eredményéről (45 olasz, spanyol és német elsőosztályú labdarúgócsapat)

(Forrás: Saját eredmény, SPSS program használatával)

Sajtos és Mitev (2007) alapján a klaszterelemzés során létrejövő klaszterek számát meg lehet határozni többféle módon is. Kutatói döntés, távolságok, könyökkritérium, vagy klaszterek relatív mérete alapján is. Annak érdekében, hogy megfelelően elemezhető klaszterek kerüljenek a dolgozatba ezen módszerek kombinációját alkalmaztam. Létrehoztam tehát az eredmények ismeretében 6 darab klasztert, ezeket pedig az 1. táblázatban összegeztem.

1. táblázat: A különböző klaszterek felépítése, az egyes országok csapatainak megoszlása a különböző klaszterekben.

Klaszter sorszáma és megnevezése	Klaszterhez tartozó csapatok	Német csapatok száma	Spanyol csapatok száma	Olasz csapatok száma
1. Európai kuparésztvevők	Athletic Bilbao, Sevilla FC, Real Betis Balompie, SS Lazio, SSC Napoli	0	3	2
2. Vagyonos üldözők	TSG Hoffenheim, VfL Wolfsburg, RB Leipzig, Bayer 04 Leverkusen, Villareal CF, US Sassuolo, UC Sampdoria	4	1	2
3. Hagyományos németek	FC Schalke 04, Hannover 96, Werder Bremen, Borussia Mönchengladbach, Eintracht Frankfurt, Hertha BSC, 04 VfB Stuttgart, Fortuna Düsseldorf, 1. FC Nürnberg	9	0	0
4. Veszteséges olaszok	Torino FC, Udinese Calcio, ACF Fiorentina, Bologna FC 1909	0	0	4
5. Drágán nézhető középcsapatok	RCD Espanyol Barcelona, Real Sociedad, Celta de Vigo, Getafe CF, Girona FC, Deportivo Alavés, Real Valladolid, SD Eibar, Genoa CFC, SPAL, Cagliari Calcio	0	8	3
6. Kiscsapatok	FC Augsburg, SC Freiburg, 1. FSV Mainz 05, CD Leganés, SD Huesca, Levante UD, Atalanta BC, Chievo Verona, Parma Calcio 1913	3	3	3

Forrás: saját szerkesztés

A kialakított 6 klaszter vizsgált változókon alapuló, számosított jellemzése pedig a 2. táblázatban látható. Az 1. klaszterbe tartozó csapatok összvagyaona például átlagosan a legmagasabbnak számít, továbbá adózott eredményük átlaga is magasnak számít. Ez alól némileg a Real Betis csapata számít kivételnek, amely mindkét mutató tekintetében inkább a középmezőnyhöz tartozik (45 klub közül 18. legmagasabb összvagyonnal, és 28. legmagasabb átlagos adózott eredménnyel bír. A 2. klaszter összetétele rendkívül érdekes: a hét ide tartozó csapat közül ugyanis négy német, melyek közül három (TSG Hoffenheim, VfL Wolfsburg, Bayer04 Leverkusen) nem esik az 50+1-es szabály alá, a negyedik (RB Leipzig) pedig, ahogy azt korábban is említettem *sajátosan értelmezi* azt. Emellé a csapatok mellé csatlakozik még be két olasz és egy spanyol egyesület. A hat kialakított klaszter közül itt a legalacsonyabb az éves bérletek ára, átlagosan kevesebb, mint 150£. A klaszterelemzés végrehajtása után a legtöbb (számszerűen kilenc) német csapat a 3. klaszterbe került. Róluk általánosságban elmondható, hogy alacsony bérletárakkal, és magas kihasználtságokkal rendelkező stadionokkal bírnak, ez megerősíti a szakirodalom elemzése során tapasztaltakat, melyek arra engedtek következtetni, hogy a német futball egy fontos ismertetője az, hogy alacsony árakon sok nézőt engednek be a csapatok meccseikre. A klubok összvagyonát tekintve ugyanakkor viszonylag nagy eltérést lehetett tapasztalni a klaszteren belül: a Borussia Mönchengladbach és az FC Schalke 04 ugyanis közel 200 millióval vagyonosabbnak tekinthető a Fortuna Düsseldorfnál, vagy az 1. FC Nürnbergnél. A 4. klasztert mindössze négy olasz együttes alkotja, ezek mindegyike jelentős, több mint tízmillió eurós veszteséget könyvelt el a két egymást követő évben. Az 5. klaszterbe került a vizsgált spanyol klubok többsége, valamint három olasz csapat. A klaszterek közül ebben volt tapasztalható a második legmagasabb átlagos bérletár, ami azonban a második legalacsonyabb összvagyonnal párosul.¹⁷ A 6. klaszterbe tartozó klubok egy vegyes társaságot alkotnak: egyrészt mert az itt szereplő csapok között megtalálható mindhárom vizsgált bajnokság 3-3 csapata, másrészt pedig, mert egy – első ránézésre – kevésbé homogén csoportot alkotnak az itt megjelent klubok. Egyrészt például idetartozik a vizsgált két év során erősen nyereséges Atalanta BC és a jelentősen negatív adózott eredménnyel rendelkező Parma Calcio 1913 is; másrészt pedig a vizsgált klaszter része a minta legolcsóbb éves bérletet árusító CD Leganés is, valamint az az 1. FSV Mainz is, ahol közel 100 fonttal többet kérnek el azoktól a szurkolóktól, akik a csapat összes hazai mérkőzését meg szeretnék tekinteni.

¹⁷ Fontos megemlíteni az, hogy mi okozza a bérlet árakban megmutatkozó jelentős szórást a klaszteren: a SPAL és az RCD Espanyol kiemelkedően magas árai. A vizsgált csapatokat nézve, ez a kettő rendelkezik sorrendben a második és a harmadik legdrágább bérletekkel, amennyiben pedig az eljárás során hét klasztert alkottam volna meg a hat helyett, külön klasztert alkottak volna. Mivel azonban ez egy meglehetősen alacsony elemszámú klaszter lett volna, ami ráadásul a kutatás központi kérdését nem igazán befolyásolja, ezt nem tettem.

2. táblázat: A különböző klaszterek és vizsgált változók alakulása.

		Adózott eredmény kétéves átlaga (millió euró)	Összvagyon (2018/2019 szezón ezer euro)	Stadion kihasználtsága	Éves bérlet ára (£)
1. klaszter	Átlag	11,117	289605	66,42%	245,8
	N	5	5	5	5
	Szórás	4,572	65917	15,91%	44,863
2. klaszter	Átlag	2,789	266237	76,49%	148,14
	N	7	7	7	7
	Szórás	17,522	36703	15,46%	18,069
3. klaszter	Átlag	3,126	128730	86,73%	163,89
	N	9	9	9	9
	Szórás	9,602	78685	11,04%	25,487
4. klaszter	Átlag	-13,762	171811	70,33%	207
	N	4	4	4	4
	Szórás	6,036	37436	10,17%	16,553
5. klaszter	Átlag	6,171	110376	71,15%	237,91
	N	11	11	11	11
	Szórás	6,925	62977	16,57%	31,242
6. klaszter	Átlag	7,857	93231	74,64%	160,67
	N	9	9	9	9
	Szórás	11,425	41902	14,94%	27,272
Összesen	Átlag	4,151	160238	75,20%	191,82
	N	45	45	45	45
	Szórás	11,691	92006	15,18%	47,603

Forrás: Saját szerkesztés, SPSS program számításai alapján

4. EREDMÉNYEK, ELEMZÉS

A kutatási kérdésem az volt, hogy kimutatható-e valamilyen sajátosság a német klubok működésében, úgyhogy érdemes ennek a felvetésnek a tekintetében megvizsgálni a klaszteranalízis eredményeit. Az pedig, hogy a vizsgálatban szereplő német klubok többsége a 3. klaszterbe került, azon német klubok pedig, amelyek nem az 50+1-es szabály szerint működnek tőlük elkülönülnek, akár jelentheti azt is, hogy tényleg van valamiféle sajátos

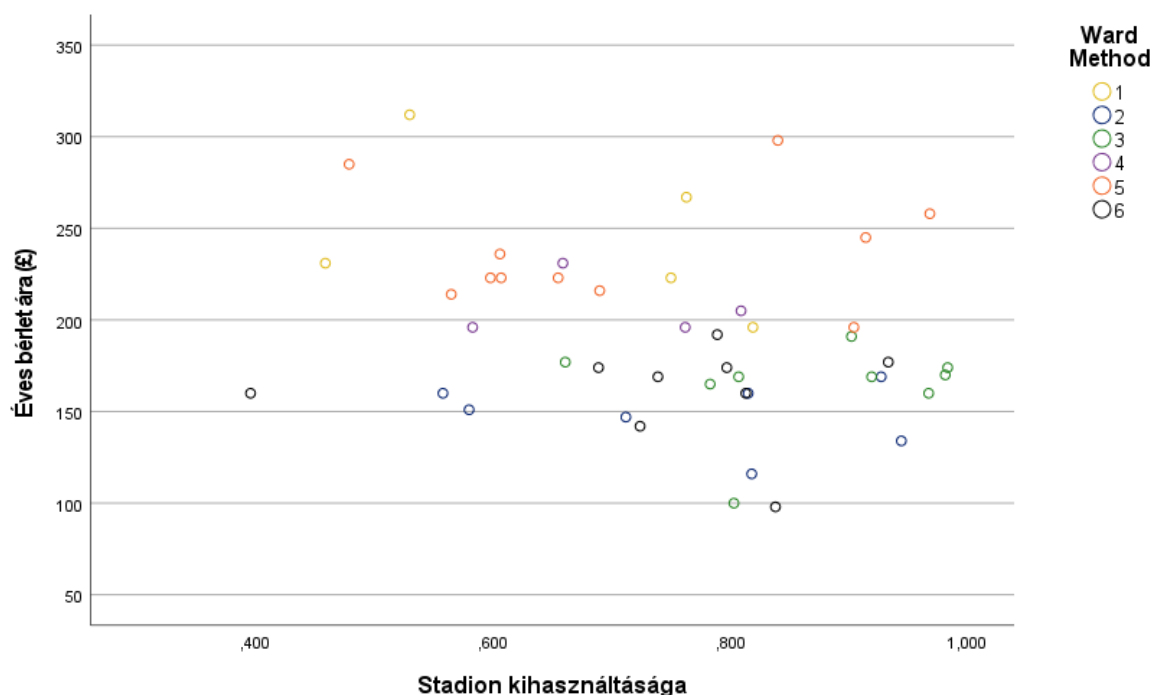
karakterisztikája ezeknek a kluboknak. Azonban, ha részletesebben megvizsgáljuk az adatokat már egy némileg árnyaltabb képpel találkozhatunk: egyrészt, az ugyan az adatokból igazolható, hogy a német klubok kevésbé képesek arra, hogy a szurkolóiktól magasabb összegeket kérjenek a mérkőzések látogatásáért. Ugyanis, az 1. FSV Mainz 05 kivételével (£192) mindegyik német csapat a vizsgált klubok átlagos bérletáránál olcsóbban értékesíti éves bérleteit. Ezt Nufer (2013) azzal magyarázza, hogy Németországban igen erős a szurkolók érdekérvényesítő-képessége a klubokkal szemben a jegyárak kérdésére. Erre ugyanakkor a klubok reagálhatnak azzal, hogy a jegyeik értékesítésekor az árdiszkrimináció eszközt alkalmazhatják bevételeik növelése érdekében.¹⁸ Fontos viszont azt is megemlíteni, hogy nem látszik az, hogy azon klubok, amelyek nem az 50+1-es szabály szerint működnek - azaz esetükben nem érvényesül a közvetlen szurkolói kontroll – sem alkalmaznak magasabb árakat. Ami alapján arra is lehet következtetni, hogy nem kizárólagosan a tulajdonosi kör az, ami kizárólag befolyásolni képes a jegyárakat.

Érdemes ugyanakkor ebben a tekintetben kiemelni Sanchez és szerzőtársainak (2020) kutatását, melyben két alapvető determinánsát sikerült identifikálniuk a jegyek árazásának. Egyrészt eredményeik szerint az éves bérletek árát felfelé hajthatja az is, hogy mennyire kiegyenlítettlen egy liga, ugyanis arra a – talán elsőre meglepőnek tűnő – megállapításra jutottak, hogy egy ligában a kompetitív egyensúlytalanság pozitívan hat az árakra, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy a nézők jobban preferálják a jó játékosokat, mint a kiélezett mérkőzéseket. A másik megállapításuk szerint pedig, a tulajdon nagyobb koncentrációja eredményezheti a jegyárak emelkedését, azaz az olyan kluboknál, ahol töredezetebb a tulajdonosi struktúra, nagyobb eséllyel érvényesül a rajongók véleménye a jegyárusításnál. Ez a megállapítás magyarázattal szolgálhat az 50+1-es szabály szerint működő német klubok bérleteinek alacsony árképzésére, azonban felmerül a kérdés, hogy miért nem emelnek áraikon a más szisztéma szerint működő egyesületek? Erre két lehetséges magyarázatom van: egyrészt a klubok megszerzésének szigorú szabályozása hosszútávú elköteleződést kíván meg a befektetőktől, ennek eredményeképpen pedig esetükben elképzelhető, hogy nem a profitabilitás az elsődleges érdekük. Másrészt pedig, bár a különböző klubok bérletei egymásnak nyilván nem tökéletes helyettesítő termékei, az feltételezhető, hogy amennyiben

¹⁸ Alapvetően egy jegy értékesítése esetén másod-, és harmadfokú árdiszkrimináció használata merül fel a kluboknál. Előbbi esetben arról lehet beszélni, hogy a csapatok különböző árszabást alkalmaznak a stadionban kialakított szektorokra nézve, hogy azoknak aki mondjuk a kispad mögötti ülőhely megér 5 eurot, annak legyen lehetősége oda jegyet váltani. Utóbbi eset lényege, hogy a csapatok olcsóbb jegyeket értékesítenek bizonyos társadalmi csoportoknak (pl. nyugdíjasok, diákok) számára, hogy ők is megengedhessék maguknak a mérkőzések látogatását.

egy német klub úgy döntene, hogy a liga átlagánál jóval magasabb áron értékesíti jegyeit, az a szurkolók nemtetszését váltaná ki (Giesenbauer, 2018).

A vizsgált adatok közül még a stadionok kihasználtsága volt az a mutató, melyben hasonlóan teljesítettek a német csapatok. A Bundesligának mindössze két résztvevője, a Hertha BSC (66,1%)¹⁹ és az SC Freiburg (68,9%) rendelkezett az átlag (75,2%) alatti stadion kihasználtsággal a 2018/2019-es szezonban. Árulkodó továbbá az is, hogy a 11 csapat közül, melyek stadionjában a mérkőzések során tapasztalt átlagos kihasználtság meghaladta a 90%-ot, 8 német volt. Alapvetően magyarázatként szolgálhatna a német stadionok magasabb kihasználtságára az alacsony jegyár, azonban a két mutató között csak gyenge negatív korreláció (Pearson-féle korrelációs együtthatójuk: -0,281) áll fenn. A két változó viszonyát és a különböző klaszterek csapatainak ezen paraméterek szerinti megoszlását a 3. ábra szemlélteti.

3. ábra: A különböző klaszterekben szereplő klubok helyzete éves bérleteik árának és stadionjaik kihasználtságának tekintetében.

Forrás: Saját szerkesztés a Transfermarkt és *European Football Index (2018)* adatai alapján.

A stadionok kihasználtságával kapcsolatban megvizsgáltam még további két – a klaszterelemzésbe nem bevont – változó jelentőségét is. Az első a 2018/2019-es idény során elérhető pontokból megszerzett pontok százalékos aránya, a második pedig ugyanebben a

¹⁹ Fontos kiemelni azt is, hogy Hertha BSC esetén például azzal magyarázható a stadion viszonylag alacsony kihasználtsága, hogy annak kapacitása igen magas, az Olympiastadion Berlin befogadóképessége ugyanis 74 649 fő (TransferMarkt, 2022). Ez a klaszterelemzés során vizsgált német klubok közül a legmagasabbnak számít.

szezonban a különböző csapatok kereteinek (azaz az adott csapat összes játékosának) értéke volt (TransferMarkt, 2022). Ki szerettem volna deríteni ugyanis, hogy ezen mutatók, melyek közül mindkettő bizonyos értelemben a klubok játékosainak minőségéről árulkodik milyen hatással vannak a mérkőzések nézettségére.²⁰ Az a korreláció-teszt elvégzése után azonban nem fedezhető fel szignifikáns kapcsolat a két említett változó és a stadionok kihasználtsága között. Ebből arra lehet következtetni, hogy a mérkőzések nézettségét más tényezők mozgatják.²¹

Kutatásom során az elemzésbe bevont harmadik változó a klubok 2017/2018-as és 2018/2019-es szezon során elkönyvelt adózott eredményeinek egyszerű számtani átlaga volt. Ez a mutató arra nyújt rálátást, hogy mennyire képes az adott csapat gazdaságilag fenntarthatóan működni. Fontos ugyanakkor ismét megemlíteni, hogy számos futballcsapat tulajdonosa nem, vagy nem elsősorban azért üzemeltet klubot, hogy azon keresztül nyereséget termeljen. Ennek ellenére érdekes lehet azt látni, hogy miképpen alakult a csapatok gazdálkodása a vizsgált időszak során.

A vizsgált 45 csapat közül 33 rendelkezett pozitív adózott eredménnyel a vizsgált periódusban. A 12 veszteséget termelő csapat közül 8 olasz és 4 német volt. A mezőny másik oldalán 12 olyan csapatot találunk melynek a két vizsgált év során a teljesítménye átlagosan meghaladta 10 millió eurót ezek fele spanyol volt, 3-3 pedig olasz és német. Ha a kutatási kérdés tekintetében vizsgáljuk ezen változó alakulását, akkor azt láthatjuk, hogy a német klubokról nehezebb általános képet kialakítani, mert viszonylag nagyok az egyes klubok között a különbségek. Ha azonban átlagoljuk az egyes országok bajnokságaiban játszó csapatok eredményeit, akkor azt láthatjuk, hogy Spanyolország klubjai termelték a legmagasabb eredményt, Olaszország klubjai pedig inkább veszteségesek voltak. Ahogy azonban az 3. táblázatból is látható ezen adatok szórása jelentősnek tekinthető, így annak érdekében, hogy részletesebben megismerjük a klubok gazdálkodását, érdemes más változókat is megvizsgálni, amelyek alapján jobban lehet jellemezni klubok gazdálkodását. Azonban ahogy arra Eckner (2021) is felhívja figyelmet a Bundesliga korántsem tekinthető pénzügyileg egy átláthatóan működő bajnokságnak, ami miatt a lehetséges számításba vehető indikátorok száma korlátos. Kutatásom során a World Sport Salaries Survey (2018) adatait használtam fel, amely megmutatta mennyit fizetett egy csapat átlagosan a kezdő tizenegyében szereplő játékos bérezésére a 2018/2019-es szezon során. Azt gondolom, hogy ez a mutató azért érdekes, mert

²⁰ A két említett változó Pearson-féle korrelációs együtthatója: 0,748, azaz a köztük fennálló kapcsolat vizsont pozitív és erős.

²¹ Itt fontos megjegyezni azt, hogy elképzelhető, hogy a vizsgálatba nem bekerült csapatok esetén nagyobb jelentősége lenne az említett változóknak, ugyanis például az FC Barcelona, vagy az FC Bayern München esetében a világ élvonalába tartozó játékosok szerepelnek – ezen csapok kereteinek értéke ugyanis könnyedén többszöröse lehet a bajnokságban játszó többi csapaténak – ami már könnyedén lehet hatással a nézőszámokra.

egy futballklub esetén az egyik legfontosabb inputnak a focisták tekinthetők. Ez megmutatkozik abban is, hogy az átlagos játékos fizetése és a szezon során elérhető pontokból megszerzett pontok százalékos aránya között pozitív, közepesen erős kapcsolat áll fenn, Pearson-féle korrelációs együtthatójuk ugyanis 0,57.

3. táblázat: A kutatás során vizsgált klubok adózott eredményeinek alakulása a vizsgált időszakban, országok szerinti bontásban.

	Medián	Átlag	Szórás
Németország	5,62	4,08	12,90
Olaszország	-0,61	-1,21	12,32
Spanyolország	7,36	9,234	5,40
Összesen	5,28	4,15	11,56

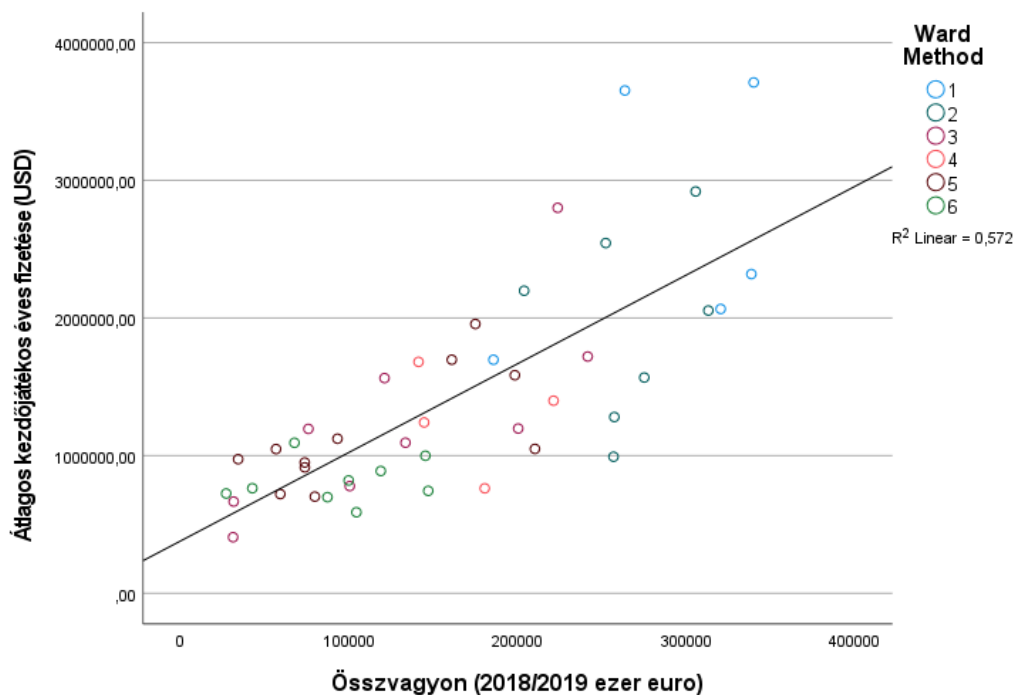
Forrás: Saját szerkesztés, World Sport Salaries Survey (2018) alapján

A fizetések és az adózott eredmények között ugyanakkor csak gyenge pozitív kapcsolat fedezhető fel, azaz kijelenthető, hogy nincs szignifikáns kapcsolat egy futballklub pénzügyi eredményessége és a fizetések nagysága viszonylatában. Az egyes bajnokságok között fizetési különbségek a World Sport Salaries Survey (2018) gyűjtése szerint a következőképpen alakulnak: a legnagyobb fizetés évente átlagosan a spanyol első osztály játékosainak jár (\$2,896,151) ettől jóval elmarad olasz (\$1,999,846) és a német (\$1,837,614) élvonal labdarúgóinak bérezése. Fontos azonban kiemelni, hogy ebben az összesítésben szerepelnek azon nagy csapatok is, amelyek az általam vizsgált mintában már nem találhatók meg.²² Így megvizsgáltam, hogy miképpen alakult a klaszterelmzésben szereplő csapatok esetén az átlagos kezdőjátékos éves fizetése. Nemzetek szerinti megoszlást vizsgálva sokkal kiegyenlítettebb viszonyokkal találkozhatunk ebben az esetben: a fizetések átlaga ebben az esetben Németországban a legmagasabb (\$1,416,548), ezt követi Spanyolország (\$1,093,651) és Olaszország (\$1,086,405). Ha pedig medián értékeket hasonlítunk össze a különbség még kisebb lesz. Abban az esetben pedig, ha a klaszterek szerinti bontást kívánjuk a fizetések alapján leképezni, akkor azonban azt láthatjuk, hogy átlagosan az 1. klaszter (\$2,689,473) és a 2.

²² Ezen csapatok előnye pedig a fizetési különbségekben is megmutatkozik: a Bundesligában például a legmagasabb fizetést adó FC Bayern Münchenben 20,5-szer több pénzt keres a kezdőcsapat egy játékosa, mint az 1. FC Nürnbergben. Ez az arány pedig lényegesen lecsökken, ha ugyanis a vizsgálatban szereplő legjobban fizető csapatot (Bayer 04 Leverkusen) vesszük be az összeállításba az FC Bayern München helyére, akkor az arányszám kevéssel 7 felett lesz.

klaszter (\$1,936,912) csapatainál költik a legtöbbet a fizetésekre, míg mondjuk 6. klaszterbe sorolt klubok átlagosan (\$813,669) jóval szerényebb összegeket költenek ilyen célokra. Érdeemes továbbá azt is megemlíteni, hogy ahogy arra Soldberg és Haugen (2011) is rávilágítanak, a labdarúgás számára a magas fizetések problémát is jelenthetnek. A kutatók ugyanis azzal érvelnek, hogy nincs megfelelően erős kapcsolat a futballban a bevételek és a kiadások között, ez pedig könnyen gazdasági nehézségeket is okozhatnak. A 2018/2019-es szezonban például az FC Schalke 04 hiába fizette a Bundesligában a 4. legmagasabb béreket a World Sport Salaries Survey (2018) alapján, a bajnokságban csupán 14. helyezést értek el, az adózott eredményük pedig jelentősen negatív volt a szezon végén. A szerzőpáros szerint az ilyen és ehhez hasonló esetekben a klubok azzal tudnák a kockázatukat csökkenteni, hogy a játékosok bérezésében nagyobb szerepet adnának a különféle teljesítmény-alapú bónuszoknak. Ezzel a lépéssel azonban klubok a kockázatot a játékosokra hárítanák, aminek hatására nehezebb lenne őket szerződésre bírni – továbbá még annak is fennáll a veszélye, hogy javuló eredmények ellenére sem növekednek egy klub bevételei, aminek hatására bónuszok kifizetése ismételten pénzügyi gondokat eredményezhetne.

A játékosok bérezése azonban kapcsolatban áll azonban az általam vizsgált negyedik változóval is, ez pedig a klubok 2018/2019-es szezon során mért összvagya volt. A két mutató Pearson-féle korrelációs együtthatója ugyanis 0,757-es értéket ért el, ami azt jelenti, hogy a két vizsgált változó között erős, pozitív kapcsolat áll fenn. Ezt a viszonyt a 4. ábra szemlélteti.

4. ábra: A klubok által a 2018/2019-es szezon során a kezdőjátékosok számára átlagosan fizetett bér és a klubok összvagyonja közötti kapcsolat.

Forrás: saját szerkesztés a klubok gazdasági jelentései és a World Sport Salaries Survey (2018) alapján

Ahogy az ábráról is leolvasható a legnagyobb fizetéseket a az 1. és a 2. klaszter csapatai adták a szezon során, rajtuk kívül kétmillió dollárnál többet egy kezdőjátékos bérezésére csak az FC Schalke 04 költött el. A klaszterek pedig hasonlóan leképződnek a fizetési skála másik végén is, ugyanis felül vannak reprezentálva azon klubok, melyek az 5. és 6. klaszterbe (azaz a két átlagosan legalacsonyabb összvagyonnal rendelkező klaszterbe) tartoznak, hiszen a 18 klub közül ahol a kezdőjátékosok átlagos éves fizetése egymillió dollár alatt van, 13 ezen klaszterek valamelyikébe tartozik. Megállapítható tehát, hogy a klubok vagyoni helyzete és a játékosaik fizetése között kapcsolat áll fenn. Továbbá az adatok ismeretében az is kijelenthető, hogy a klubok összvagyonja és a tulajdonosi struktúra között nehezen igazolható kapcsolat, azaz nem lehet egyértelműen kijelenteni azt, hogy az 50+1-es szabály szerint működő klubok ebben a tekintetben eltérő helyzetben lennének azon kluboktól, amelyek befektetők tulajdonában állnak. Azt gondolom, hogy a klubok összvagyonának alakulására ugyanis, több, jelen kutatásban nem vizsgált változó is hatással lehet. Elképzelhető ugyanis, hogy amennyiben a vagyoni mérleg egyes tételeit vizsgálnánk meg, akkor már találnánk olyan változót, mely esetén kimutatható

valamilyen sajátossága az 50+1-es szabály szerint működő kluboknak. Ezen tényezők azonosítása azonban további kutatást igényel.

5. ÖSSZEGZÉS

Kutatásom során arra a kérdésre kerestem a választ, hogy van-e valamilyen hatása a Bundesliga csapatok működésére az 50+1-es szabály. A vizsgálatom során ennek a kérdésnek a megválaszolása érdekében klaszterelemzés módszerével összehasonlítottam a német, olasz és spanyol élvonal csapatait, az éves bérlet ára, a stadionok kihasználtsága, az összvagyon és az adózott eredmény kétéves átlaga alapján. A módszertan sajátosságai miatt az elemzésből kimaradtak a különböző bajnokságok élcapatai, így az alábbi következtetések ezekre nem vonatkoznak.

A német klubokra jellemző a spanyol és olasz csapatoknál átlagosan olcsóbb éves bérletár és magasabb stadion-kihasználtság, ez azonban nem kizárólagosan igaz azon klubokra, amelyek az 50+1-es szabály szerint működnek. Ezen tényezők miértjeinek megértéséhez szükség van azonban arra is, hogy mélyebben megismerjük a német labdarúgás világát, amely nem feltétlenül csak gazdasági megfontolásokon alapszik.

Az elemzés során nem találtam azonban az összvagyon, vagy az adózott eredmény tekintetében olyan összefüggéseket, amelyek alapján egyértelműen meg lehetne különböztetni a vizsgált német klubokat olasz és spanyol társaiktól. Szükséges lenne részletesebb és összehasonlítható gazdasági adatok ismeretére annak érdekében, hogy pontosabb képet kapjunk a labdarúgás élvonalának pénzügyi helyzetéről.

További kutatás esetén tehát érdemes lehet egyéb mutatók (például: egyes bevételi, kiadási tételek) alapján összehasonlítani a különböző labdarúgó csapatokat, ezen mutatók nélkül azonban nehéz megismerni a futball üzletének működését. Véleményem szerint tehát nagyobb átláthatóságra lenne szükség ebben a szektorban.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Adam, S. - Bauers, S. B. – Hovemann G. (2019): Inevitable need for change – identifying and removing barriers to supporter participation in German professional football. *Sport in Society*, 23. évf. 5. sz. pp. 938-958.

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17430437.2019.1596082?needAccess=true>
(Letöltve: 2022. 02. 01.)

Andreff, W. (2007): French football: A financial crisis rooted in weak governance.

Journal of Sports Economics

https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1527002506297021?casa_token=DcLw4OORlPQAAAAA:v8DEvhmF4ccCbVoGpPinllRAYHI8Egd4_oifdw5uLlIuPAaKgnv0y4r62ZOivWtThwS8Du8C8j0r (2022. 03. 08.)

Bauers, S. B. - Lamnert, J. - Faix, A. - Hovemann, G. (2019): Club members in German professional football and their attitude towards the ‘50+1 Rule’ – A stakeholder-oriented analysis. *Soccer & Society*, 21. évf., 3. sz. 274-288. oldal

https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14660970.2019.1597717?casa_token=Pi4BvAMeWm0AAAAA%3A2Qh7h7bUdxD1S8H3NEyzffehDoCAeQhKHrhf8ecM5i3KTbxKc2SPZnEi7NRc7WQqkYlzJZNZMhh9qUc (Letöltve: 2022. 01. 19)

Bullough, S. - Mills A. (2014): Give Us a Game: Evaluating the opportunities that exist for english footballers to play in the English Premier League. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 9. évf., 4. sz. pp. 637-650.

https://www.researchgate.net/publication/279228895_Give_Us_a_Game_Evaluating_the_Opportunities_That_Exist_for_English_Footballers_to_Play_in_the_English_Premier_League
(Letöltve: 2022. 02. 07.)

Bullough, S. - Moore, R.- Goldsmith, S. - Edmondson, L. (2016): Player migration and opportunity: Examining the efficacy of the UEFA home-grown rule in six European football leagues. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 11. évf. 5. sz.

https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1747954116667104?casa_token=FjU1nhNEGCcAAAAA%3ADFMm9uQ_TMZfTO2RZ4xHGu-MjA7LBG7f5urm7nxPd0545SobEs-k9cEw_j2dEs05vJkIAqwRU05r (Letöltve: 2022. 02. 08.)

Bundesliga (2017): Unanimous decision passed by the DFL Board on media income distribution for the seasons from 2017/18 to 2020/21.

<https://www.bundesliga.com/en/news/Bundesliga/agmd12-dfl-media-income-distribution-424720.jsp> (Letöltve: 2022. 02. 22.)

Conn, D. (2020): Manchester City's Champions League ban lifted by court of arbitration for sport. *The Guardian* <https://www.theguardian.com/football/2020/jul/13/manchester-city-champions-league-ban-lifted-cas-court-of-arbitration-for-sport> (Letöltve: 2022. 03. 10.)

DFL (2021): The 2021 economic report.

https://media.dfl.de/sites/3/2021/03/EN_DFL_Wirtschaftsreport_2021_M.pdf (Letöltve: 2022. 02. 09.)

DFL Deutsche Fußball Liga e.V. (2019): Statutes.

<https://media.dfl.de/sites/2/2020/03/Statutes-of-DFL-Deutsche-Fu%C3%9Fball-Liga-e.V.-effective-as-of-21-August-2019.pdf> (Letöltve: 2022. 01. 26.)

Dietl, H. M. - Franck, E. - Lang, M. – Rathke, A. (2011): Salary cap regulation in professional team sports. *Contemporary Economic Policy*, 30. évf. 3. sz. pp. 307-319.

https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1465-7287.2011.00265.x?casa_token=XtESsQumQ_4AAAAA%3Aa-NXvuUGe4LO79zoi3mqWUBDvVTZ21NKCJTg9-FwJHi-aBFWFnD4D9KBhwQ6sQfgagKc9bsCMUyqb8k (Letöltve: 2022. 03. 09.)

Dietl, H. M. - Weingaetner, C. (2014): The Effect of Professional Football Clubs' Legal Structure on Sponsoring Revenue

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2493130 (Letöltve: 2022. 03. 03.)

Dilon, J. (2018): Battleground: Bayern Munich general assembly ends in chaos over Qatar sponsorship. Bavarian Football Works,

<https://www.bavarianfootballworks.com/2021/11/26/22802733/bayern-munich-annual-general-assembly-chaos-vote-qatar-airways-sponsorship-hainer-hoeness-members> (Letöltve: 2022. 02. 01.)

Doyle, P. (2014): Bundesliga chief says Premier League prices not an option in Germany, The Guardian <https://www.theguardian.com/football/2014/aug/13/bundesliga-premier-league-germany-ticket-prices> (Letöltve: 2022. 02. 24.)

Eckner, C. (2021): Bundesliga: How transparent are clubs' finances? Deutsche Welle

<https://www.dw.com/en/bundesliga-how-transparent-are-clubs-finances/a-58959154> (Letöltve: 2022. 04. 06.)

EPFL (2019): European Leagues Fan Attendance Report. https://europeanleagues.com/wp-content/uploads/FINAL-EPFL_FA_18-VERSION-2018.01.12.pdf (Letöltve: 2022. 02. 23.)

Giesenbauer, B. (2018): Bundesliga fans protest ticket prices with silence. The Ticketing Business <https://www.theticketingbusiness.com/2018/09/26/bundesliga-fans-protest-ticket-prices-silence/> (Letöltve: 2022. 04. 05.)

Kelly, R. (2020): How much money do football clubs make from shirt sales? Goal

<https://www.goal.com/en/news/how-much-money-do-football-clubs-make-from-shirt-sales/gv14e9wc0vny1vtyr0rxqqan5> (Letöltve: 2022. 02. 26)

Lang, M. - Rathke, A. - Runkel, M. (2009): The economic consequences of foreigner rules in national sports leagues. University of Zurich, Institute for Strategy and Business Economics

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1393562 (Letöltve: 2022. 02. 22.)

Lange, D. (2021): Soccer player transfers by highest all-time transfer fee worldwide as of September 2021. Statista, <https://www.statista.com/statistics/263304/transfer-fees-the-10-most-expensive-transfers-in-soccer-ever/> (Letöltve: 2022. 01. 25)

Lange, D. (2022): Revenue of the biggest (Big Five) European soccer leagues from 1996/97 to 2021/22. Statista <https://www.statista.com/statistics/261218/big-five-european-soccer-leagues-revenue/> (Letöltve: 2022. 02. 09.)

Matesanz, D. - Holzmayer, F. - Torgler, B. - Schmidt, S. L. és Ortega, G. J. (2018): Transfer market activities and sportive performance in European first football leagues: A dynamic network approach. *PLoS ONE*, 13. évf. 12. sz..

<https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0209362> (Letöltve: 2022. 02. 24.)

Mechenoua, M. (2021): Messi financial boost to PSG revealed: Shirt sales, sponsorship and social media breakdown. Goal <https://www.goal.com/en/news/messi-psg-shirt-sales-sponsorship-social-media/blt58386af5f29fed5b> (Letöltve: 2022. 02. 24.)

Murányi D. (2021): Szuperliga: Meg akarjuk menteni a futballt – Florentino Pérez. Nemzeti Sport, https://www.nemzetisport.hu/minden_mas_foci/szuperliga-meg-akarjuk-menteni-a-futballt-florentino-perez-2821815(Letöltve: 2022. 01. 15.)

Naidenova, I. - Parshakov, P. - Chmykhov, A. (2016): Does football sponsorship improve company performance? *European Sport Management Quarterly*, 16. évf. 2. sz. pp. 129-147. https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/16184742.2015.1124900?casa_token=4rET4TK9FA4AAAAA%3ATw5dZML2iyuO2fq_eabST57XXavpwOpqyfZYW7bMzm0-wm_Go7MGgrOCrkVp_I0baYaRk52ePa7yWTg (2022. 03. 02.)

Nufer, G. (2013): Ticket pricing in European football - analysis and implications. *Sport and Art*, 1. évf., 2. sz. pp. 49-60. https://www.academia.edu/28547394/Ticket_Pricing_in_European_Football-Analysis_and_Implications (Letöltve: 2022. 02. 23.)

Preuss, H. - Haugen, K. K. – Schubert, M. (2014): UEFA financial fair play – the curse of regulation. *European Journal of Sport Studies*, https://www.researchgate.net/publication/260852265_UEFA_financial_fair_play_-_the_curse_of_regulation_in_European_J_of_Sport_Studies (Letöltve: 2022. 02. 06.)

Reade, J. J. - Singleton, C. A. (2020): European football after COVID-19 https://centaur.reading.ac.uk/91645/10/978-88-6969-443-1-ch-28_nURkVSG.pdf (Letöltve: 2022. 03. 25.)

Reade, J. J. - Singleton, C. (2021): Demand for public events in the COVID-19 pandemic: a case study of European football. *European Sport Management Quarterly*, 21. évf. 3. sz. pp. 391-405. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/16184742.2020.1841261> (Letöltve: 2022. 02. 23.)

Richau, L. - Follert, F. - Frenger, M. - Emrich, E. (2021): The impact of investors on transfer fees in the English Premier League. *Corporate Ownership & Control*, 18. évf. 3. sz. https://web.archive.org/web/20210604165146id_/https://virtusinterpress.org/IMG/pdf/cocv18i3siart2.pdf (Letöltve: 2022. 02. 04.)

Rohde, M. - Breuer, C. (2017): The market for football club investors: a review of theory and empirical evidence from professional European football. *European Sport Management Quarterly*, 17. évf. https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/16184742.2017.1279203?casa_token=WRGaLpi0_TsAAAAA%3AwwhWmsKxrjCTrvPJoXSfQm459gfnwEPMHY0BzB6_fyavHvhI69jRQKL_jHsWoDxdzaQkL6LMCneBgRc (Letöltve: 2022. 02. 02.)

Sajtos L. - Mitev A. (2007): SPSS Kutatási és adatelemzési kézikönyv. Alinea kiadó, Budapest, 2007.

- Simon J. (2006): A klaszterelemzés alkalmazási lehetőségei a marketingkutatásban. *Statisztikai Szemle*, 84. évf. 7. sz.
https://www.ksh.hu/statszemle_archive/2006/2006_07/2006_07_627.pdf (Letöltve: 2022. 03. 14.)
- Sanchez, L. C. - Barajas, A. - Sánchez-Fernández, P. (2020): The price of football depends on the owner of the ball and the unbalance of the league. *Outcome Uncertainty in Sporting Events* https://www.researchgate.net/profile/Luis-Carlos-Sanchez/publication/342518018_The_price_of_football_depends_on_the_owner_of_the_ball_and_the_unbalance_of_the_league/links/60a7efb1a6fdcc6d62661d99/The-price-of-football-depends-on-the-owner-of-the-ball-and-the-unbalance-of-the-league.pdf (Letöltve: 2022. 04. 02.)
- Sass, M. (2014): Glory Hunters, Sugar Daddies, and Long-Term Competitive Balance Under UEFA Financial Fair Play, *Journal of Sports Economics*, 17. évf. 2. sz.
<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1527002514526412> (Letöltve: 2022. 02. 08.)
- Scheuber, A. (2018): German soccer rules: 50+1 explained. Bundesliga,
<https://www.bundesliga.com/en/news/Bundesliga/german-soccer-rules-50-1-fifty-plus-one-explained-466583.jsp> (Letöltve: 2022. 01. 25.)
- Soldberg, H. A. – Kjetil, K. H. (2010): European club football: why enormous revenues are not enough? *Sport in Society* 13. évf.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17430430903523036> (Letöltve: 2022. 04. 12.)
- Solhekol, K. (2021): UEFA set to overhaul Financial Fair Play rules later this year with a luxury tax and salary cap being considered. SkySports
<https://www.skysports.com/football/news/11095/12380096/uefa-set-to-overhaul-financial-fair-play-rules-later-this-year-with-a-luxury-tax-and-salary-cap-being-considered> (Letöltve: 2022. 02. 22.)
- Swiss Ramble (2021): In light of the announcement of a blockbuster Premier League TV deal with American broadcaster NBC, I thought it might be interesting to look at the growing importance of overseas rights to England's top flight, especially as the value of domestic rights has seemingly plateaued.
<https://threadreaderapp.com/thread/1465580321269710848.html> (Letöltve: 2022. 03. 10.)
- Szymanski, S. (2017): Entry into exit: insolvency in English professional football. *Scottish Journal of Political Economy*
https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/sjpe.12134?casa_token=wLSMIRReWxQAA%3ARrDfeMeU5hOAFigkQbfftZMKfNR9ZfJodk1XoVuk1EGTZuW2N2EIrJJam6nGBaAw_PAJrqTQtiAmuu0 (Letöltve: 2022. 03. 04.)
- The European Football Index (2018): The European Football Index, My Voucher Codes
<https://www.myvouchercode.co.uk/european-football-index#home> (Letöltve: 2022. 02. 23.)
- UEFA (2018): UEFA club licensing and financial fair play regulations.
<https://documents.uefa.com/v/u/MFxeqLNKelkYyh5JSafuhg> (Letöltve: 2022. 02. 04.)

UEFA (2019): The European club footballing landscape. UEFA
https://www.uefa.com/MultimediaFiles/Download/OfficialDocument/uefaorg/Clublicensing/02/63/79/75/2637975_download.pdf (Letöltve: 2022. 03. 03.)

UEFA (2019): Protection of young players. <https://www.uefa.com/insideuefa/protecting-the-game/protection-young-players/> (Letöltve: 2022. 02. 06.)

UK Government and Parliament (2021): Enforce the “50+1” Rule for professional football club ownership in the UK. Petitions, <https://petition.parliament.uk/petitions/583310> (Letöltve: 2022. 01. 19.)

Wicker, P. - Whitehead, J. C. - Johnson B. K. - Mason, D. S. (2015): Willingness to pay for sport in success of football Bundesliga Teams. Contemporary Economic Policy, 34. évf., 3. sz. 446-462. oldal,
https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/coep.12148?casa_token=tBfzZeEWrsAAAAA%3ADq8CymNbLdB4Vtzkzu-srRREvXRJKSGL9xmTOG5qyAAfViLofSoRIvVdAg_OH-MCI-VDXKUnFMcNBnI
(Letöltve: 2022. 01. 19.)

GAZDASÁGI JELENTÉSEK, EGYÉB ADATOK

ACF Fiorentina (201): Bilancio e consolidato 2019.
<https://www.acffiorentina.com/it/club/documenti-societari/bilanci-e-relazioni> (Letöltve: 2022. 03. 18.)

Athletic Bilbao (2019): Cuentas 2019 <https://cms.athletic-club.eus/uploads/2019/12/Cuentas19.pdf> (Letöltve: 2022. 03. 19.)

Bologna FC 1909 (2019): Bilancio consolidato al 30 giugno 2019.
<https://www.bolognafc.it/wp-content/uploads/2020/01/Fascicolo-completo-Bilancio-consolidato-300619.pdf> (Letöltve: 2022. 03. 14.)

CD Leganés (2019): Informe de auditoría de cuentas anuales emitido por un auditor independiente <https://files.proyectoclubes.com/leganes/201911/21192323cuentas-anuales--t.2018-2019-con-informe-de-auditoria.pdf> (Letöltve: 2022. 03. 19.)

Celta de Vigo (2019): Memoria económica 2018/2019
<https://rccelta.es/app/uploads/2020/08/Cuentas-Anuales-RCCelta-1.pdf> (Letöltve: 2022. 03. 19.)

Claudio Sottoriva (2020): A.C. CHIEVO VERONA SRL - Bilancio al 30 giugno 2019.
https://www.academia.edu/43224694/A_C_CHIEVO_VERONA_SRL_Bilancio_al_30_giugno_2019 (Letöltve: 2022. 03. 14.)

Deportivo Alavés (2019): Informe de auditoría de cuentas anuales emitido por un auditor independiente. <https://files.proyectoclubes.com/alaves/202001/28172622ccaa-deportivo-alaves-auditadas-2018-19.pdf> (Letöltve: 2022. 03. 18.)

DFL (2020): Finanzkennzahlen der Proficlubs.
<https://www.dfl.de/de/hintergrund/lizenzierungsverfahren/finanzkennzahlen-der-proficlubs/>
(Letöltve: 2022. 02. 18.)

Getafe CF (2019): Cuentas Anuales Auditadas Getafe CF
http://www.getafecf.com/Portals/0/Downloads/CUENTAS_ANUALES_AUDITADAS_GETAFE_CF_%202018_2019.pdf (Letöltve: 2022. 03. 14.)

Girona FC (2019): Informe de auditoria y cuentas anuales 2018-2019.
<https://files.proyectoclubes.com/girona/202002/05132354infut-ccaa-2018-2019--signat---oct.19-.pdf> (Letöltve: 2022. 03. 21.)

Global Sports Salaries Survey (2018): The world football issue. Sportin Intelligence
<https://globalsportssalaries.com/GSSS%202018.pdf> (Letöltve: 2022. 03. 18.)

Levante UD (2019): Cuentas anuales Levante UD 2018-2019.
https://www.levanteud.com/pdf/cuentas_anuales/cuentas_anuales_1819.pdf (Letöltve: 2022. 03. 19.)

Luca Marotta (2020): Bilancio Genoa 2019: utile di 10,23 milioni con 79,6 milioni di plusvalenze e 13,6 milioni di premi di rendimento.
<https://luckmar.blogspot.com/2020/07/bilancio-genoa-2019-utile-di-1023.html> (Letölve: 2022. 03. 14.)

Luca Marotta (2020): Bilancio Spal 2019: Petagna e la Proprietà decisivi per la continuità aziendale. <http://luckmar.blogspot.com/search/label/Bilancio%20SPAL> (Letölve: 2022. 03. 14.)

Parma Calcio 1913 (2019): Bilancio d'esercizio 30 giugno 2019.
<https://parmacalcio1913.com/wp-content/uploads/2020/09/PC1913-BILANCIO-FASCICOLO-30-06-2019-POST-ASSEMBLEA.pdf> (Letöltve: 2022. 03. 11.)

Real Betis Balompié (2019): Cuentas Anuales 2018/19
https://www.realbetisbalompie.es/media/files/rbetis/files/47.48.-memoria_ecca+inf_gesti%C3%B3n_18-19.pdf (Letöltve: 2022. 03. 18.)

Real Sociedad (2019): Cuentas anuales Real Sociedad economica de amigos del pais de tenerife ejercicio 2019.
http://www.rseapt.es/images/Documentos/cuentas_anuales/Cuentas_Anuales_2019_compressed.pdf (Letöltve: 2022. 03. 18.)

Real Valladolid (2019): Cuentas anuales e informe de destion.
<https://files.proyectoclubes.com/valladolid/201912/13142423cuentas-anuales-e-informe-de-gestion-2018-2019.pdf> (Letöltve: 2022. 03. 19.)

SD Eibar (2019): Informe de auditoría de cuentas anuales emitido por un auditor independiente. <https://files.proyectoclubes.com/eibar/201911/11095833sociedad-deportiva-eibar-ccaa-30.06.2019.pdf> (Letöltve: 2022. 03. 19.)

SD Huesca (2019): Informe de auditoría de cuentas anuales emitido por un auditor independiente. https://files.proyectoclubes.com/huesca/202004/02122912cuentas-anuales-e-informe-de-auditor--a-sdhuesca-temporada-18_19.pdf (Letöltve: 2022. 03. 14.)

Sevilla FC (2019): Informe de auditoría de cuentas anuales.
http://www.rseapt.es/images/Documentos/cuentas_anuales/Cuentas_Anuales_2019_compressed.pdf (Letöltve: 2022. 03. 19.)

SSC Napoli (2019): Bilancio al 30 Giugno 2019.
<https://www.sscnapoli.it/static/content/Bilancio-al-30062019-567.aspx> (Letöltve: 2022. 03. 14.)

SS Lazio (2019): Bilancio al 30 giugno 2019.
https://www.sslazio.it/images/documents/investors/Bilancio_SS_LAZIO_SpA_30-06-2019_-_07-10-2019.pdf (Letöltve: 2022. 03. 14.)

Torino FC (2019): Bilancio al 31 dicembre 2019.
https://torinofc.it/sites/default/files/bilanci/Bilancio-al_31-dicembre_2019.pdf (Letöltve: 2022. 03. 14.)

TransferMarkt (2022): Bundesliga attendances 18/19
https://www.transfermarkt.com/bundesliga/besucherzahlen/wettbewerb/L1/saison_id/2018/plus/1 (Letöltve: 2022. 03. 11.)

TransferMarkt (2022): LaLiga attendances 18/19
https://www.transfermarkt.com/laliga/besucherzahlen/wettbewerb/ES1/plus/1?saison_id=2018 (Letöltve: 2022. 03. 11.)

TransferMarkt (2022): Serie A attendances 18/19 https://www.transfermarkt.com/serie-a/besucherzahlen/wettbewerb/IT1/saison_id/2018/plus/1 (Letöltve: 2022. 03. 11.)

UC Sampdoria (2019): Fasciolo di bilancio al 31dicembre 2019.
https://www.sampdoria.it/wp-content/uploads/2020/06/Fascicolo_Bilancio_U.C. Sampdoria_31_12_19.pdf (Letöltve: 2022. 03. 14.)

Udinese Calcio (2020): Relazione degli amministratori sull'andamento della gestione esercizio 2019-2020. <https://udinese.cdn.xpl.io/xsr-img/50929/ita/0x0/1/udinese-bilancio-2019-2020-pubblicato.pdf> (Letöltve: 2022. 03. 14.)

US Sassuolo (2019): Relazione sulla gestione Bilancio al 31 dicembre 2019.
<https://www.sassuolocalcio.it/wp-content/uploads/files/bilancio/20191231-bilancio.pdf> (Letöltve: 2022. 03. 14.)

MELLÉKLETEK

M.1. táblázat: Korrelációs számítás a klaszterelemzésbe bevont változók között. (Forrás: SPSS, vizsgált adatok alapján)

		Correlations			
		Stadion kihasználtsága	Éves bérlet ára (£)	Összvagyon (2018/2019 ezer euro)	Adózott eredmény átlag
Stadion kihasználtsága	Pearson Correlation	1	-,281	-,149	,095
	Sig. (2-tailed)		,061	,330	,537
	Sum of Squares and Cross-products	1,014	-89,436	-91328,263	7,386
	Covariance	,023	-2,033	-2075,642	,168
	N	45	45	45	45
Éves bérlet ára (£)	Pearson Correlation	-,281	1	,127	,029
	Sig. (2-tailed)	,061		,404	,852
	Sum of Squares and Cross-products	-89,436	99706,578	24569818,000	698,573
	Covariance	-2,033	2266,059	558404,955	15,877
	N	45	45	45	45
Összvagyon (2018/2019 ezer euro)	Pearson Correlation	-,149	,127	1	,134
	Sig. (2-tailed)	,330	,404		,380
	Sum of Squares and Cross-products	-91328,263	24569818,000	3,725E+11	6345549,007
	Covariance	-2075,642	558404,955	8465096313,0	144217,023
	N	45	45	45	45
Adózott eredmény átlag	Pearson Correlation	,095	,029	,134	1
	Sig. (2-tailed)	,537	,852	,380	
	Sum of Squares and Cross-products	7,386	698,573	6345549,007	6013,507
	Covariance	,168	15,877	144217,023	136,671
	N	45	45	45	45

M.2. táblázat: Klaszterelemzés során kialakítható klaszterek tagságának alakulása 5-10 klaszteres megoldás esetén. (Forrás: SPSS, vizsgált adatok alapján)

Case	Cluster Membership					
	10 Clusters	9 Clusters	8 Clusters	7 Clusters	6 Clusters	5 Clusters
1:SSC Napoli	1	1	1	1	1	1
2:Athletic Bilbao	1	1	1	1	1	1
3:SS Lazio	2	2	2	1	1	1
4:RB Leipzig	3	3	3	2	2	2
5:Bayer 04 Leverkusen	3	3	3	2	2	2
6:TSG Hoffenheim	3	3	3	2	2	2
7:Sevilla FC	2	2	2	1	1	1
8:UC Sampdoria	3	3	3	2	2	2
9:US Sassuolo	3	3	3	2	2	2
10: VfL Wolfsburg	3	3	3	2	2	2
11:Borussia Mönchengladbach	4	4	4	3	3	3
12:FC Schalke	4	4	4	3	3	3
13:ACF Fiorentina	5	5	5	4	4	4
14:Genoa CFC	6	6	6	5	5	4
15:Villarreal CF	3	3	3	2	2	2
16:Eintracht Frankfurt	4	4	4	3	3	3
17:RCD Espanyol Barcelona	7	7	7	6	5	4
18:Real Betis Balompié	2	2	2	1	1	1
19:Udinese Calcio	5	5	5	4	4	4
20:Real Sociedad	6	6	6	5	5	4
21:Celta de Vigo	6	6	6	5	5	4
22:FC Augsburg	8	8	8	7	6	5
23:Atalanta BC	8	8	8	7	6	5
24:Bologna FC 1909	5	5	5	4	4	4
25:Torino FC	5	5	5	4	4	4
26:Hertha BSC	9	4	4	3	3	3
27:04 VfB Stuttgart	9	4	4	3	3	3
28:Levante UD	8	8	8	7	6	5
29:SC Freiburg	8	8	8	7	6	5
30:Hannover 96	9	4	4	3	3	3
31:1. FSV Mainz 05	8	8	8	7	6	5
32:Cagliari Calcio	6	6	6	5	5	4
33:Chievo Verona	10	9	8	7	6	5
34:SPAL	7	7	7	6	5	4
35:Werder Bremen	9	4	4	3	3	3
36:Getafe CF	6	6	6	5	5	4
37:SD Eibar	6	6	6	5	5	4
38:CD Leganés	10	9	8	7	6	5
39:Real Valladolid CF	6	6	6	5	5	4
40:Deportivo Alavés	6	6	6	5	5	4
41:Parma Calcio 1913	10	9	8	7	6	5
42:Girona FC	6	6	6	5	5	4
43:Fortuna Düsseldorf	9	4	4	3	3	3
44:1. FC Nürnberg	9	4	4	3	3	3
45:SD Huesca	10	9	8	7	6	5

M.3. táblázat: Klaszterek alakulása 7 klaszteres megoldás esetén. (Forrás: SPSS, vizsgált adatok alapján)

Zscore: Stadion kihasználtsága Zscore: Éves bérlet ára (£) Zscore: Összvagyon (2018/2019 ezer euro) Zscore: Adózott eredmény átlag *
Ward Method

Ward Method		Zscore: Stadion kihasználtsága	Zscore: Éves bérlet ára (£)	Zscore: Összvagyon (2018/2019 ezer euro)	Zscore: Adózott eredmény átlag
1	Mean	-,5911875	1,0981112	,6543360	,3603867
	N	5	5	5	5
	Std. Deviation	1,04716519	,96257722	,46501306	,18082125
2	Mean	,0714767	-,9972074	,4894869	,0309803
	N	7	7	7	7
	Std. Deviation	1,01803856	,38767859	,25892038	,69306620
3	Mean	,7461164	-,6593626	-,4805600	,0443239
	N	9	9	9	9
	Std. Deviation	,72703888	,54685574	,55508685	,37979733
4	Mean	-,3341065	,2656236	-,1766465	-,6236331
	N	4	4	4	4
	Std. Deviation	,66978950	,35515778	,26409229	,23876358
5	Mean	-,2040848	,6732851	-,6548405	,2041106
	N	9	9	9	9
	Std. Deviation	1,04796265	,39094449	,43648868	,28624412
6	Mean	-,6221294	2,0786443	-,4084388	-,0122275
	N	2	2	2	2
	Std. Deviation	1,68051012	,19723065	,59182722	,13454215
7	Mean	-,0497411	-,7284982	-,7309917	,2314683
	N	9	9	9	9
	Std. Deviation	,98380301	,58513967	,29560194	,45189913
Total	Mean	-,0134594	-,0600287	-,2582868	,0848652
	N	45	45	45	45
	Std. Deviation	,99926215	1,02136653	,64905839	,46240307

M.4. táblázat: Klaszterek alakulása 7 klaszteres megoldás esetén. (Forrás: SPSS, vizsgált adatok alapján)

Zscore: Stadion kihasználtsága Zscore: Éves bérlet ára (£) Zscore: Összvagyon (2018/2019 ezer euro) Zscore: Adózott eredmény átlag *
Ward Method

Ward Method		Zscore: Stadion kihasználtsága	Zscore: Éves bérlet ára (£)	Zscore: Összvagyon (2018/2019 ezer euro)	Zscore: Adózott eredmény átlag
1	Mean	-,7077134	2,0357326	1,0046814	,3820698
	N	2	2	2	2
	Std. Deviation	1,08465057	,68272149	,00682899	,01507499
2	Mean	-,5135036	,4730303	,4207724	,3459313
	N	3	3	3	3
	Std. Deviation	1,25787359	,39348756	,47736901	,25395949
3	Mean	,0714767	-,9972074	,4894869	,0309803
	N	7	7	7	7
	Std. Deviation	1,01803856	,38767859	,25892038	,69306620
4	Mean	,7461164	-,6593626	-,4805600	,0443239
	N	9	9	9	9
	Std. Deviation	,72703888	,54685574	,55508685	,37979733
5	Mean	-,3341065	,2656236	-,1766465	-,6236331
	N	4	4	4	4
	Std. Deviation	,66978950	,35515778	,26409229	,23876358
6	Mean	-,2040848	,6732851	-,6548405	,2041106
	N	9	9	9	9
	Std. Deviation	1,04796265	,39094449	,43648868	,28624412
7	Mean	-,6221294	2,0786443	-,4084388	-,0122275
	N	2	2	2	2
	Std. Deviation	1,68051012	,19723065	,59182722	,13454215
8	Mean	-,0497411	-,7284982	-,7309917	,2314683
	N	9	9	9	9
	Std. Deviation	,98380301	,58513967	,29560194	,45189913
Total	Mean	-,0134594	-,0600287	-,2582868	,0848652
	N	45	45	45	45
	Std. Deviation	,99926215	1,02136653	,64905839	,46240307

M.5. táblázat: A vizsgált csapatok jellemzése különböző mutatók alapján. (Forrás: hivatkozott adatok alapján saját szerkesztés.)

Csapatnév	Pontok (2018/2019)	Elért pontok%(2018/2019)	Átlagos nézőszám	Stadion kihasználtsága	Éves bérlet ára (€)	Ország	Összvégy on (2018/2019 ezer euro)	Adózott eredmény (2018/2019)	Adózott eredmény (2017/2018)	Adózott eredmény átlag	Átlagos éves játékos fizetés
SSC Napoli	79	73,1%	29000	53,0%	312	ITA	339952	29,164	-6,373	11,3955	3711790
Athletic Bilbao	53	49,1%	40654	76,3%	267	SPA	338583	23,869	0	11,9345	2319440
SS Lazio	59	54,6%	33631	45,9%	231	ITA	320368	1,178	28,431	14,8045	2066018
RB Leipzig	66	64,7%	38380	81,5%	160	GER	313055	5,395	5,158	5,2765	2054481
Bayer 04 Leverkusen	58	56,9%	27990	92,7%	169	GER	305526	0,704	17,988	9,346	2919550
TSG Hoffenheim	51	50,0%	28456	94,4%	134	GER	275035	22,994	28,649	25,8215	1567798
Sevilla FC	59	54,6%	35942	81,9%	196	SPA	263540	2,476	25,726	14,101	3653267
UC Sampdoria	53	49,1%	20267	55,8%	160	ITA	257279	-13,064	12,053	-0,5055	1280931
US Sassuolo	43	39,8%	12516	58,0%	151	ITA	256812	0,842	8,115	4,4785	992488
VfL Wolfsburg	55	53,9%	24552	81,8%	116	GER	252192	-44,796	-19,71	-32,253	2544751
Borussia M'gladbach	55	53,9%	49668	91,9%	169	GER	241505	12,31	-3,356	4,477	1720315
FC Schalke	33	32,4%	61069	98,1%	170	GER	223700	-24,872	42,077	8,6025	2800709
ACF Fiorentina	41	38,0%	31135	65,9%	231	ITA	221230	-27,523	-15,798	-21,6605	1399619
Genoa CFC	38	35,2%	20870	59,8%	223	ITA	210189	-4,85	10,231	2,6905	1049472
Villarreal CF	44	40,7%	16732	71,2%	147	SPA	203761	11,809	2,904	7,3565	2198386
Eintracht Frankfurt	54	52,9%	49794	96,7%	160	GER	200267	36,866	6,525	21,6955	1197378
RCD Espanyol Barcelona	53	49,1%	19388	47,9%	285	SPA	198275	1,826	6,377	4,1015	1584781
Real Betis Balompié	50	46,3%	44525	75,0%	223	SPA	185582	6,159	0,538	3,3485	1696851
Udinese Calcio	43	39,8%	20329	80,9%	205	ITA	180404	1,182	-15,093	-6,9555	762937
Real Sociedad	50	46,3%	22329	56,5%	214	SPA	174856	7,175	28,768	17,9715	1956738
Celta de Vigo	41	38,0%	17603	60,7%	223	SPA	160865	21,143	12,975	17,059	1697155
FC Augsburg	32	31,4%	28615	93,3%	177	GER	146892	9,69	10,617	10,1535	744448
Atalanta BC	69	63,9%	18301	81,3%	160	ITA	145226	26,497	23,958	25,2275	999515
Bologna FC 1909	44	40,7%	21237	58,3%	196	ITA	144463	-21,716	-4,811	-13,2635	1241446
Torino FC	63	58,3%	21344	76,2%	196	ITA	141146	-13,971	-12,362	-13,1665	1681513
Hertha BSC	43	42,2%	49318	66,1%	177	GER	133395	-26,02	-3,342	-14,681	1094403
04 VfB Stuttgart	28	27,5%	54550	90,2%	191	GER	120965	9,954	-11,335	-0,6905	1563719
Levante UD	44	40,7%	20216	79,7%	174	SPA	118736	12,541	3,154	7,8475	888710
SC Freiburg	36	35,3%	23900	68,9%	174	GER	104289	6,986	11,143	9,0645	589150
Hannover 96	21	20,6%	38365	78,3%	165	GER	100341	-2,958	0,593	-1,1825	779180
1. FSV Mainz 05	43	42,2%	26287	78,9%	192	GER	99686	16,184	3,258	9,721	819956
Cagliari Calcio	41	38,0%	14843	90,4%	196	ITA	93079	-9,474	2,183	-3,6455	1123338
Chievo Verona	17	15,7%	12285	39,6%	160	ITA	87128	0,004	0,337	0,1705	698690
SPAL	42	38,9%	13559	84,0%	298	ITA	79632	-1,163	-0,255	-0,709	702705
Werder Bremen	53	52,0%	41403	98,3%	174	GER	75807	3,594	0,569	2,0815	1194729
Getafe CF	59	54,6%	11000	65,5%	223	SPA	73697	6,779	4,437	5,608	915130
SD Eibar	47	43,5%	4947	60,6%	236	SPA	73634	11,751	13,468	12,6095	950337
CD Leganés	45	41,7%	10435	83,8%	98	SPA	67546	15,766	20,716	18,241	1093651
Real Valladolid CF	41	38,0%	19045	69,0%	216	SPA	59142	6,704	0,93	3,817	721050
Deportivo Alavés	50	46,3%	18138	91,4%	245	SPA	56622	3,68	1,108	2,394	1048133
Parma Calcio 1913	41	38,0%	16522	73,9%	169	ITA	42552	-9,423	-22,297	-15,86	763606
Girona FC	37	34,3%	10921	96,8%	258	SPA	34144	5,279	6,697	5,988	974520
Fortuna Düsseldorf	44	43,1%	43845	80,3%	100	GER	31465	2,133	1,597	1,865	666540
1. FC Nürnberg	19	18,6%	40372	80,7%	169	GER	31126	8,857	3,076	5,9665	407666
SD Huesca	33	30,6%	6605	72,4%	142	SPA	27021	0,832	11,471	6,1515	725299

